

рабoтніца і сям'янка

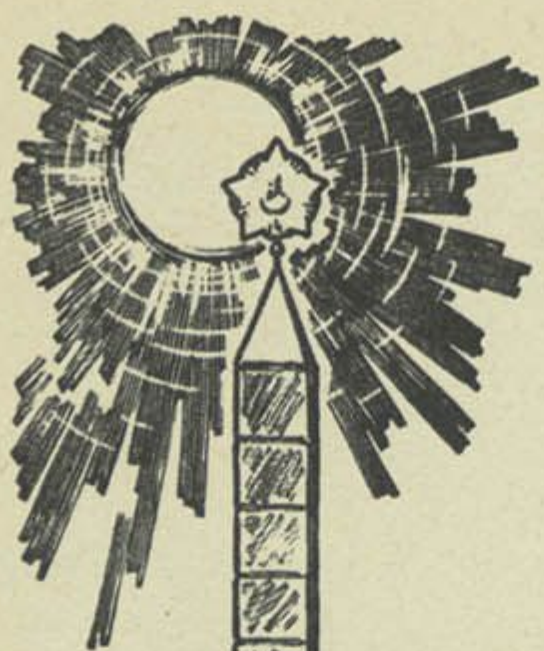
2 1967

30К-1
1844

+ прылож.

05
222687

Малюнак К. Ціхановіча.

НЕБА МІНСКА

Музыка Эдзі ТЫРМАНД

Эдзі АГНЯЦВЕТ

Ты — маё дзяцінства ў засені садоў.
Ты — мая трывога і мая любоў.
Тут адкрыў Купала паэтычны свет
І пакінуў Колас людзям завет,
Быццам чалавека, я люблю цябе.
Ты — герой адважны,
мужны ў барацьбе.
Грознаю часінай ты з руін страляў,
З попелу ўзняўся, сонца падымаў.
Без цябе я шчасця не магла б знайсці.
Неба,
неба Мінска свеціць мне ў жыцці.
З кожным годам будзеш маладзец ізноў
І стаяць на свеце тысячы гадоў!

Andante

Ты маё дзяцінства ў за-се-ні са-доў, ты ма-я трыво-га, ты ма-я любоў.

Тут адкрыў Ку-па-ла па-э-тыч-ны свет, па-э-тыч-ны свет, і па-кі-нуў Ко-лас

1. (для першаго куплета) 2. (для другога куплета)
Людзям за-па-вет. Сонца па-ды-ма-ў.

Coda molto rit.
//ты-ся-чы га-доў, ты-ся-чы га-доў.

Многае хочацца сказаць вам, дарагія жанчыны, у гэты сакавіцкі дзень — дзень вашага свята. Скажаць не толькі ад свайго імя, але і ад імя ўсіх мужчын тое, што ляжыць на сэрцы. Дзе знайсці такія словы, — самыя цёплыя, ад глыбіні душы, — каб выказалі яны ўсю паўнату пашаны і захаплення, якія заслужылі вы, нашы маці, жонкі, сяброўкі на працы! За ваш клопат і шчодрыя сэрцы. За бязмежную мацярынскую любоў, за добрыя рукі і светлы розум. За тое, што попел прайшлі некалі вы і вайну і нягоды і попел з намі сёння пераўтвараецца жыццём. І ўпрыгожваецца яго.

Пішу гэтыя радкі і ўспамінаю многіх жанчын нашага заводу — Мінскага трактарнага. Думаю, гэта не будзе нясціпла, калі скажу: уся наша рэспубліка мае права ганарыцца тым, што сёння кожны пяты трактар краіны — гэта наш, беларускі трактар. Летась выйшаў з варот завода і пачаў сваю службу паўмільёны наш юбіляр. Здаецца, цэлая вечнасць пралягла ад таго часу, калі маладая Савецкая рэспубліка вымушана была на залатую валюту купляць амерыканскія «Фардзоны». Сёння пяцьдзесят замежных краін, у тым ліку і такія высакаразвітыя, як Бельгія і Францыя, ацанілі нашы беларускія трактары, купляючы іх і прысылаючы на завод добрыя водгукі.

Варта задумацца толькі над адным гэтым фактам — і ва ўсю веліч паўстане працоўны подзвіг людзей, тых, хто здзейсніў цуд. І ў гэтым подзвігу — ад першага ватманскага ліста да апошняй гайкі новай машыны, ад першага падмурка, першага заводскага цэха да сённяшніх гмахай завода-гіганта — па праву заняла сваё месца жанчына. Жанчына-канструктар. Жанчына-інжынер, майстар цэха, брыгадзір, кранаўшчыца, фармоўшчыца, токар, слесар... Бадай, няма такой спецыяльнасці, такога ўчастка на заводзе, дзе б не працавалі ці то маладыя дзяўчаты, ці то сталыя жанчыны з вялікім працоўным і жыццёвым вопытам.

Бывала іншы раз складаная і нялёгкая іхняя праца, асабліва ў гады станаўлення завода. У свой час я быў памочнікам майстра, потым майстрам цэха і колькі разоў сам з вялікім захапленнем і нават здзіўленнем прыглядаўся да тых жанчын, якіх сёння называем мы ўжо ветэранамі працы. Адкуль

ЖАНЧЫНУ!

толькі, здаецца, бралі яны сілу і вынослівасць, дзе загартуювалі свой характар! Але многіх з нас, у той час маладых людзей, вучылі яны не толькі працаваць. Яны вучылі жыць сумленна, па вялікаму рахунку, служыць верай і праўдай Радзіме, заводу, калектыву.

Можа і па сённяшні дзень не ведае Вольга Карпаўна Самсончык, які добры ўрок паднесла яна нам, мужчынам. Адна з першых ударніц заводу, цяпер Вольга Карпаўна працуе на зборцы трактараў на галоўным канвееры. А некалі яна апрацоўвала корпус маслянага фільтра. Работа вельмі працаёмкая, патрабуе незвычайнай хуткасці рухаў і спрытнасці. І вось, бывала, пойдзе Вольга ў адпачынак — усе графікі ў нашым цэху зрываюцца. Ніхто з мужчын гэтай аперацыі рабіць не мог. Давялося нам па прыкладу Вольгі Самсончык навучыць іншых жанчын апрацоўваць корпус маслянага фільтра. І справа пайшла на лад.

Мне хочацца сёння ўспомніць фрэзеруючыцу інструментальна-штампавага корпуса Веру Піліпаўну Барыкіну. Яна заслужыла самую высокую ўзнагароду Радзімы — ордэн Леніна. Дваццаць гадоў яна працуе на адным участку і стала сапраўдным майстрам сваёй справы. Пагаворыш з ёю, паназіраеш за яе працай — і становіцца зразумелым, за што атрымала Вера Піліпаўна такую высокую ўзнагароду. Яна — чалавек, гора ўлюбёны ў сваю прафесію. Пэўна, таму ўносіць у сваю працу столькі думкі і пачуцця, столькі старання.

Пра Соф'ю Высоцкую, работніцу механічнага цэха № 1, кажуць, што ў яе залатыя рукі. Дакладныя, хуткія. Шэсць станкоў, якія абслугоўвае Соф'я, працуюць нібы механізм гадзінніка. Яна ахвотна дзеліцца сваім уменнем, вопытам, вучыць людзей усяму, што ўмее рабіць. Член партыйнага камітэта заводу, актывістка, ва ўсіх пытаннях яна займае актыўную грамадзянскую пазіцыю. Такіх людзей называюць сумленнем калектыву.

Хачу пазнаёміць вас і з Ганнай Адамаўнай Фокінай. Здавалася б, не жаночая гэта прафесія — электраманцёр, але Ганна Адамаўна паспяхова авалодала ёю. Яна яшчэ і абмотчыца, і ізаліроўшчыца, і лічыць сваім абавязкам вучыць маладых работніц. Ганна Адамаўна таксама актыўна ўдзельнічае ў грамадскім жыцці. Пяць гадоў яна была камсамольскім важаком. Тры гады — член цэхавага камітэта. Яна заўсёды там, дзе патрэбна яе сэрца.

Вельмі паважаюць у нас на заводзе майстра прэсавага цэха Вольгу Данілаўну Зуеву. За самаадданую працу яна была ўзнагароджана ордэнам Чырвонага Працоўнага Сцяга. Ёй ужо за пяцьдзсят, але Вольга Данілаўна працуе, здаецца, не ведаючы стомы. У яе працы праяўляюцца чыста жаночыя рысы — дзелавітасць, уменне наваесці ўтульнасць, светлае мацярынскае пачуццё да дзяцей. Не толькі да сваіх. У вольны час яна ідзе ў піянерскі пакой пасёлка і займаецца там з дзецьмі.

Дваццаць гадоў назад, пасля заканчэння хіміка-тэхналагічнага тэхнікума, прыйшла на завод Антаніна Несцярэнка. З таго часу яна працуе на адным з адказных участкаў — у чыгуналіцейным цэху. І працуе творча. Ёй уласціва выдатнае пачуццё навізны, характэрнае для людзей, якія думаюць, шукаюць, пракладаюць новыя шляхі. Толькі за апошнія чатыры гады Антаніна Піліпаўна ўнесла 29 рацыяналізатарскіх прапаноў, якія далі магчымасць эканоміць 8 тысяч рублёў. А тэхнолаг прэсавага цэха Галіна Іосіфаўна

Наумава! Гэта па яе ініцыятыве ў цэху ўдасканаліваецца канструкцыя штампавых аўтаматаў, эканомяцца штогод дзесяткі тон металу. Укараніўшы 23 рацыяналізатарскія прапановы, яна ўнесла ў заводскую скарбонку 15,5 тысячы рублёў.

Жанчын-рацыяналізатараў у нас ведаюць і паважаюць. Ведаюць і паважаюць інжынера-канструктара Клаўдзію Васільеўну Асюхіну, якая ўзнагароджана нядаўна ордэнам «Знак Пашаны», інжынера-канструктара Лідзію Васільеўну Атрашонак, тэхнолагаў Святлану Аляксандраўну Бусел і Надзею Цярэнцьеўну Нікіценка, начальніца лабараторыі Клару Аляксандраўну Прохараву і многіх іншых.

Вось якія людзі, якія жанчыны, з якімі біяграфіямі і характарамі працуюць у нас на трактарным. Я назваў некалькі імёнаў, гэты пералік можна было б прадоўжыць і прадоўжыць... Як бачыце — працавітасць і сумленнасць, жаданне заўсёды шукаць і знаходзіць новае — характэрныя рысы працаўніц нашага заводу. Як жа не ганарыцца такімі людзьмі, не паважаць іх, не старацца як мага аблегчыць іх працу і ўмовы жыцця!

І мы многа думаем над тым, каб жылося нашым жанчынам з кожным днём усё лепш і лепш. Пабывайце ў пасёлку трактарнага, паглядзіце, як добраўпарадкаваецца ён з кожным днём, загляніце ў нашы дзіцячыя яслі, сады, у наш Палац культуры, і вы пераканаецеся ў гэтым. У кожным цэху ёсць спецыяльны медыцынскі пакой для жанчын, нашы інжынеры заклапочаны стварэннем найлепшага паветранага рэжыму ў цэхах. Многае робіцца, але многае яшчэ трэба зрабіць, каб жыццё, праца і быт нашых слаўных працаўніц прыносілі ім заўсёды толькі радасць і глыбокае маральнае задавальненне.

Вы дастойныя шчасця, нашы дарагія таварышы па працы — жанчыны. І, думаецца, 11 тысяч жанчын трактарнага поўнаццю падзялілі з усім калектывам пачуццё радасці, калі летась завод атрымаў высокую ўзнагароду — ордэн Леніна. І, думаецца, кожная жанчына заводу з гонарам сказала сабе, калі таксама ў мінулым годзе завод атрымаў залаты медаль на Міжнародным кірмашы ў Лейпцыгу і медаль на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве:

Мікалай СЛЮНЬКОУ,
дырэктар Мінскага
трактарнага заводу

Уладзімір ДЗЮБА

Сёмае неба

Не зямная спакуса
неба сёмае, не.
Да яго я цягнуся,
крыкнуць хочацца мне:
— Я кахаю цябе, харошая!
Я на сёмым небе ад шчасця!

Так, да сёмага неба,
хоць на ім не жылі,
не кармі нават хлебам —
рвуцца людзі з Зямлі.

Не зямная спакуса
неба сёмае, не...
Да цябе я цягнуся,
крыкнуць хочацца мне:
— Я кахаю цябе, харошая!
Я на сёмым небе ад шчасця!

Балалаечкі- логкі

Незнаймай з музыкальнага
вучылішча Імя Глінкі
прысвячаю

Балалаечкі-лодкі
перапоўнілі сіль вачэй,
балалаечкі-лодкі
падплываюць яшчэ і яшчэ,
А твая,
незалежкая,
хоць збоку падплыве,
сіль вачэй маіх вычарпае,
і спакой,

І цяпліны.
Балалаечка-лодка
і не лодка зусім,
балалаечка проста
хоць сэрца ўпрасіць.
Я сяджу растрыможаны,
я гляджу на цябе.
Разліваецца пошчакам
балалаечны спеў.
Дзе ж вы, вусны дзявочыя!
Ах, імгненнасць хвіліны..
Сам прыдумаў я лодачкі,
хай плывуць,
як плылі...

— І мая праца, і мае жыццё
атрымалі прызнанне.

Так, прызнанне, павагу і
ўдзячнасць. І за гэта вам — нізкі
паклон.

Мне хочацца ад усёй душы
павіншаваць з Міжнародным
святам не толькі жанчын трактарнага.
Але і работніц усіх
прадпрыемстваў рэспублікі. Нашых
слаўных працаўніц сельскай
гаспадаркі, жанчын — настаўніц,
урачоў, навуковых супрацоўнікаў.
У гэтыя дні — лепшыя словы і самыя прыгожыя
кветкі будучы належаць вам.
І няхай так будзе і ў святы і ў
будні, бо вы заслужылі гэта
працай сваёй, жыццём сваім,
сваёй адданасцю Радзіме.

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца і сялянка

№ 2

ЛЮТЫ
1967

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ТРЭЦІ

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

Назва: з'ява
бібліятэка
Беларусі

Благодарный труд

Советская медицина имеет достаточно средств для оказания помощи раненым на поле боя. Но нередко бывает, что в сражении жизни воина главную роль играют не знания, не совершеннейшие препараты, а сердце врача — советского человека.

Еще во время боев на советской земле был такой случай. Немцы захватили село, в котором размещался наш медицинский пункт. Служивые раны у самых раненых и ошпаренных были ранены ординатор-хирург Елизавета Ивановна Сергеева. Как и всякому человеку в таком положении, ей хотелось убраться отсюда в три секунды, укрыться от опасности. Но только подумавшая, что докторские ранены, как она, — женщины и животные, уже стояла у операционного стола.

Усилиями воли Елизавета Ивановна заставила свой ум и свои руки повиноваться сердцу. А кто может знать, когда ей придется работать без предельного напряжения сил и воли?

Всего в нескольких километрах гремит жестокий бой. В операционную один за другим поступают раненые. Елизавета Ивановна внимательно осматривает каждую рану, каждую царапину. Быстро и привычно мелькают в ее руках приборы. Вот она заканчивает сложную операцию. Ей кажется, что настала долгожданная минута отдыха. Но в операционную снова входят санитары с новыми ранеными и снова на столе стоит раненый.

К счастью, у этого раненого, как и у многих в то же время, уже было отдохнуть, — устала и себя Елизавета Ивановна.

Адрес редакции

Няўжо і сапраўды была некалі вайна? І цяпер я прымушаю жанчыну перабіраць у памяці свайго сэрца тыя дні, і дванаццацігадовы сын яе запісвае на школьным сшытку не ўрокі, а гарады і напрамкі... і па-свойму перастаўляе, як на шахматнай дошцы, франтавыя дарогі сваёй мамы, франтавую гісторыю сваёй Радзімы. Ну, вядома, — гэта можна было прадбачыць — Вася запісаў спачатку: «...за авалоданне горадам Берлін...» і толькі потым усё астатняе, у тым ліку і Брэст, і Бабруйск, і іншыя гарады, у вызваленні якіх удзельнічала гвардзейская дывізія яго мамы. Што ж, у яго ўзросце, пэўна, кожны напісаў бы гэтак, не задумваючыся надта, чаго каштавала Радзіме і маме ягонай дарога ад Брэста да Берліна...

А потым на стол ляглі фатаграфіі тых дзён, ордэны і медалі ваеннага хірурга Лізаветы Іванаўны Сяргеевай. Цяпер да нас падсела і юная ганарліўка Ліза: і яе нарэшце зачепіла мама і «франтавая

ных дзён. Не магу ўявіць яе ваенным чалавекам і разумею, што гэта нядобра: быццам пакідаем без увагі ўсё яе баявое мінулае. Няўжо сапраўды такая далёкая становіцца для нас вайна, што нават расказ яе сведкі і ўдзельнікі не парушаць пачуцця цішыні і міру, што так усталявалася ў нашай свядомасці? І здаецца, што не пра сябе, а пра кагосьці іншага расказвае зараз Лізавета Іванаўна:

— Здала апошні экзамен у інстытуце — і адразу ж апранула форму. Адразу на фронт, у палявы шпіталь... Быў пачатак ліпеня сорок першага... Па дваццаць гадзін у суткі — аперацыі, аперацыі. Ледзь толькі адыдзеш ад стала, каб хоць на гадзіну прыжмурыць вочы — зноў клічуць: «Сяргеева!» І падымаешся, і зноў ідзеш у аперацыйную...

Была ўмелым хірургам, не шкадавала сябе. Гэта я разумею ўжо. А гераізм, смеласць? Ці было гэта ў гвардыі капітана?

Фота В. Косціна.

ДЗЯКУЙ ЗА ЖЫЦЦЁ!

— Прэйсіш-Эйлау... Прэйсіш-Эйлау. Вася некалькі разоў паўтарыў назву нямецкага горада... Мусіць, думка хлопчыка зачепілася за дзіўнае гучанне слоў. Ён нават хацеў запытаць пра нешта, пакруціў у руках пажоўклы лісток, але перадумаў і зноў прыпаў да стала, паспаваючы ад старання. Працягваў пісаць, паўтараючы пра сябе:

— За ўдзел у баях пры разгроме... За авалоданне горадам...

Вася выконваў маю просьбу: занатоўваў гарады і напрамкі ў баях, за якія атрымлівала яго мама ордэны і медалі. Я папрасіла яго без ніякага спецыяльнага намеру, проста каб паскорыць сваю працу. І толькі цяпер, угледзеўшыся ў нечакана ўсхваляваны твар малога, паслухаўшы хвіліну-другую, як вымаўляе ён назвы гарадоў, — толькі цяпер зразумела: вось зараз у гэты пакой непрыкметна для ўсіх нас увайшла гісторыя... Блізкая, грозная і велічная для людзей сталага ўзросту. Цікавая, рамантычная і бясконца далёкая для Васі. Як некалі для многіх з нас былі рэвалюцыя і грамадзянская вайна.

Цяжка прымусяць сябе не думаць пра такія рэчы, як вайна. Пра хаос і кроў, пра бамбёжкі, пра гора і смерць. Але гэты снег, што апускаецца ціха белымі пялёсткамі на ўскраінную вуліцу горада, і карункавыя, яшчэ бялейшыя за снег, фіранкі на вокнах, і высокая, поўная жанчына ў хатніх тапачках, сама ўся такая хатняя, такая спакойная, і сын яе Вася з яго густымі чорнымі вейкамі, і семнаццацігадовая дачка Ліза, што разпораз праходзіла міма нас у сваім блакітным халаціку, зграбная, як маладая таполька, — усё гэта стварала зусім іншы настрой, іншую абстаноўку.

Вось яе баявое юнацтва...

біяграфія». І цяпер мы ўчацвярых: я — сапраўды ў першы раз, яны — нібы ў першы — перабіраем пажоўклыя карткі. Трымаем у руках гады, лёс чалавечы і, пэўна, таксама гісторыю. Вось яна: ордэн Вялікай Айчыннай вайны — «гэта за Берлін», ордэн Чырвонай Зоркі — «за Кенігсберг», яшчэ адзін — «за Брэст». І — «сама першая мая і самая дарагая таму ўзнагарода — медаль «За баявыя заслугі»: за першае наступленне нашых войск».

Склаў свой партфель і ціха, каб не замінаць размове, пайшоў у школу Вася. У яго свой клопат. Пабегла некуды з сяброўкамі Ліза — у іх таксама клопаты свае. А ў мяне свае... Я пакутую ўнутрана ад таго, што ніяк не магу па-сапраўднаму пераклучыць ні сябе, ні Лізавету Іванаўну ў атмасферу тых гроз-

...а гэта Л. І. Сяргеева зараз.

— Я вельмі баялася бамбёжкі... Чатыры гады — палявы шпіталь. Вы ведаеце, што такое палявы шпіталь? Два, сама больш тры кіламетры ад лініі агню. Выпадала бываць у самым пекле. Над галавою шугаюць тоны смяротнага металу, а хірург павінен засяроджана і сабрана вяртаць чалавека да жыцця. І маладая дзяўчына, учарашняя выпускніца інстытута — цяпер ужо я зусім іншымі вачыма гляджу на яе старыя фотакарткі — па дваццаць гадзін у суткі рабіла гэта. І раптам: «Я так баялася бамбёжкі»...

Ці разумею мы іншы раз, што шчырае прызнанне дзейнічае ў тысячу разоў мацней, чым жаданне намалюваць сябе ў мінулым лепшым, чым ты быў? Не сказала б Лізавета Іванаўна гэтых слоў — яна так бы і засталася для мяне

Л. І. Сяргеева (справа трэцяя) сярод сваіх франтавых сяброў.

вельмі мілай, прыемнай жанчынай, што прайшла фронт, сумленна выканала свой гуманны абавязак урача і грамадзяніна. Хоць і гэтага не мала. Але сіла і прыгажосць характару, які хацелася знайсці ў жанчыны-франтавічкі, маглі б застацца пад заслонай. Мог бы і такі вось факт прайсці міма.

...Гэта быў звычайны на тыя дні выпадок. Непадалёк грывеў бой. У аперацыйную неслі раненых. Хірург Ліза Сяргеева рабіла аперацыю. Раптам асколак снарада ляснуў проста на аперацыйны стол. На спіне хірурга праз белы халат прасачылася пляма крыві. Яе хутка перавязалі, і аперацыя працягвалася.

У аперацыйную прынеслі яшчэ аднаго раненага, і яшчэ аднаго. Над галавой свішчэлі снарады, ірваліся то злева то справа ад шпіталю. Але да самай апошняй хвіліны, пакуль не адгрымеў бой, пад бамбёжкай і прамым артылерыйскім абстрэлам Ліза стаяла ля аперацыйнага стала...

Я чытаю маленькую па фармату франтавую газету, дзе цэлы падвал у тыя часы быў прысвечаны Лізаветце Іванаўне Сяргеевай, гляджу на яе вачыма свайго далёкага невядомага калегі. Бачу такой, якой убачыў яе ён (карэспандэнт франтавой газеты). Дзень за днём, год за годам, у адступленнях і наступленнях, у гадзіну найвялікшай трывогі Радзімы і ў гадзіну яе радасці заўсёды спакойна, заўсёды ўважліва, заўсёды ўмела (гэта яго словы) здзяйсняла свой ратны подзвіг жанчына-ўрач. Подзвіг яшчэ і таму, што яна «вельмі баялася бамбёжкі».

І няхай у той дзень — пэўна, так зачаравала ціхае кружэнне снегу — цяжка было ўявіць сабе вайну і апрануць сённяшняю Лізавету Іванаўну, саліднага ўрача-гінеколага, у ваенную форму. Затое цяпер яшчэ вастры ўразіла адчуванне мірнай цішыні. Было яно ў кожнай з'яве жыцця... І ў вялікай і ў малой. У цікаўных Васіных зялёных вачынятах, і ў моднай Лізінай стрыжцы, і ў нашых размовах з Лізай на вечна хваляную тэму: «кім быць?» — дзяўчына канчае дзесяты клас...

А асабліва ў тых думках і пачуццях, якія прыйшлі пазней, хоць прамой сувязі тут, здаецца, і няма. Надвечоркам муж Лізаветы Іванаўны Васіль Максіма-

віч Гарыенка, таксама былы ваенны хірург, а цяпер галоўны ўрач абласной бальніцы, павёз нас на невялікую экскурсію ў новы бальнічны будынак...

За горадам, сярод лесу, зусім нядаўна вырасла гэтая выдатная клініка. З гонарам вадзіў нас па ёй Васіль Максімавіч. Як медык, ён ганарыўся дасканала абсталяванымі кабінетамі. Як «гаспадар» — дэманстраваў навамодны інтэр'ер.

А як ваенны хірург...

Здаецца, я прачытала і яго і Лізаветы Іванаўны нявыказаную думку.

Кабінеты, кабінеты... Якіх толькі назваў не прачытаеш на шыйдах. І ўсё гэта для калгаснікаў Гродзеншчыны, для тых самых сялян, якім некалі дарога была аднолькавая: што да «пана доктара», што да «пана бога». Маленькі шрых жыцця. Але, каб стаў і ён рэальным, ішоў некалі з сорок першага па сорок пяты год салдат па суровых дарогах вайны. Ішоў побач з ім добры друг — ваенны хірург.

...На ціхую ўскраінную вуліцу Гродна доўга яшчэ пасля вайны ішлі пісьмы. Ішлі з розных канцоў краіны. Ад Івановых і Пятровых, ад Смірных і Сідаравых...

— Гэта табе, Ліза...

— А гэта — табе, Васіль...

Жонцы ці мужу былі адрасаваны яны, гэтыя пісьмы, але пачыналіся амаль заўсёды так:

«...Дзякуй вам за жыццё, дарагі доктар!»

Дзякуй за жыццё. Значыць, ты, маці, дачакалася з вайны сына. Значыць, ты, жонка, не атрымала з вайны «пахавальную» і дзяцей тваіх не называлі сіротамі... Значыць, жыве дарагі вам чалавек, хоць часам і баляць яго старыя раны.

У добрых людзей — удзячная памяць... І таму ад вашага імя, ад імя салдацкіх маці, жонак, дзяцей, на развітанне я пакланілася гвардыі капітану Лізаветце Іванаўне Сяргеевай і яе мужу — галоўнаму ўрачу ваеннага шпіталю. І яшчэ раз сказала ім. Таксама ад вашага імя:

— Дзякуй за жыццё!

А. УЛАДЗІМІРАВА

Сямён ПАЦЁМКІН

Жанчыне

Калі жыццё пульсуе безупынна,
Не гасне полымя яго кастра,—
Дык ты яго першатварэц, жанчына,
Ты, наша маці, жонка і сястра.

Калі ў нас розум ёсць, імкненне, сіла,
І нашы сэрцы сагравае кроў,
Дык гэта ты жыццё нам падарыла,
Ты наша радасць, шчасце і любоў.

Ты з намі ў светлых марах, успамінах.
Каб струны ў сэрцах нашых закруціць,
Мастак у дзіўным вобразе жанчыны
Малюе нам Свабоду і Вясню.

З глыбінь вякоў, з далёкіх сутарэнняў
У вечнасць мкне гісторыі патак.
І чалавек—вяршыня сатварэння,
А ты карона, ты яго вянок.

Не, каб не ты, дык свет не быў бы
светам.

Ты нам апора ў мужнай барацьбе.
Жанчына! Ты натхненне для паэтаў.
Паклон зямны за ўсё, за ўсё табе.

ТВОРЦЫ ПРЫГАЖОСЦІ

Калі вам зробіць насцюм або сукенку на мінскай фабрыцы «Прагрэс», — не сумнявайцеся: яна будзе прыгожая. Працуюць там цудоўныя людзі, улюбёныя ў сваю прафесію. Такія, як закройшчыца трыкатажнага атэлье № 1 Аксана Канапельна.

Яны працавалі з Ільічом. На здымку — сядзяць (злева направа): яго асабісты бібліятэкар Шушаніка Манучар'янц і асабісты сакратар Лідзія Фоціева, стаяць (злева направа): тэлефаністка Ганна Руднева і Зося Сімак.

У ТОЙ год Ленінград яшчэ называлі Петраградам, а ў Смольным размяшчаўся Інстытут шляхетных дзяўчат. Там жылі і навучаліся дачкі рускіх дваран, памешчыкаў, прыдворнай знаці.

Велізарны жоўта-белы будынак Інстытута быў тады вядомы толькі тым, што яго ў пачатку мінулага стагоддзя пабудоваў славыта італьянскі архітэктар Джакома Кварэнгі.

Цяпер пра Смольны ведаюць усюды.

Увесь свет даведаўся аб ім з таго дня, калі туды перабраўся Петраградскі Савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў. Новае жыццё ўварвалася пад старадаўнія купалы, хлынула на крутыя прыступкі

лесвіц, разлілося па прасторных пакоях і залах, на ўсіх паверхах.

Нібы рэкі ў акіян, пацяклі ў Смольны людскія патокі: рабочыя і сяляне, матросы і салдаты... Рознымі дарогамі ішлі сюды людзі, але адна мэта вяла іх — яны хацелі міру і свабоды!

...З пучэўкай, атрыманай на біржы працы, накіроўваліся ў Смольны і дзяўчаты з Саюза працаў. Іх было дванаццаць, у тым ліку Нюша Балтрукевіч і Зося Сімак.

Цяжкі лёс напаткаў гэтых дзвюх дзяўчат. Дванаццаць гадоў было Нюшы Балтрукевіч, калі яе бацька, беларус, ратуючыся ад нацыянальнага прыгнёту, уцёк з маленькай вёсачкі Віленскай губерні.

Прыехаў ён у Піцер — і праз некалькі дзён памёр... Давялося Нюшы самой зарабляць на хлеб, шукаць дах над галавой. Нанялася яна ў нянькі і з раніцы да вечара даглядала панскіх дзяцей, цярпліва зносіла ўсе іх капрызы і свавольства, ведала, што дзявацца ёй няма куды, заступіцца за яе няма каму.

Так і прайшло Нюшына дзяцінства, не залатое, а сірочае — без лялек і цацак, без бацькоўскае ласкі...

А як падрасла — паступіла ў пральню, што знаходзілася на Англіскай вуліцы. Ад ранку гнула спіну над начоўкамі, потым прасавала панскую бялізну — цвёрдыя белыя каўнерыкі, пікейныя манішкі, кашулі з тонкага батысту...

Ішлі гады, і здавалася ўжо, што так вось і маладосць пройдзе, паплыве, як мыльная пена пад нагамі, пральница слязьмі-кроплямі, як едкая пара пад столлю.

Так бы яно, напэўна, і было, каб не рэвалюцыя.

Адразу, як толькі зверглі цара, у Петраградзе быў створан Саюз працаў, і Нюшу выбралі членам яго праўлення.

На адным са сходаў Саюза Нюша Балтрукевіч пазнаёмілася з Зосяй Сімак, якая таксама з дванаццаці гадоў працавала па найму.

...Зося была спачатку вучніцай-белашвейкай у багатай, вядомай тады майстэрні Пашковых, на Сампсоньеўскім праспекце Выбаргскай стараны. Разам з іншымі дзяўчатамі з самай раніцы да позняга вечара шыла батыставыя кашулі, абшывала іх тонкімі карункамі, вышывала гладзю... Калі ж ад непасільнай работы ў яе забалелі вочы, Зосю перавялі ў пральню.

Раніцой трэцяга красавіка стала вядома, што ўвечары ў Петраград прыязджае Ленін. Калі Зося разам з рабочымі завода Разенкранца падышла да Фінляндскага вакзала, плошча была поўная народу. Рабочыя ў святочным адзенні (ішоў другі дзень вялікадня); салдаты ў шынялях з чырвонымі бантамі, матросы-балтыйцы ў бесказырках, нека асабліва, па-піцёрску, ссунутых на патыліцу. Кожны завод, кожная фабрыка прыйшлі са сваімі сцягамі, транспарантамі, лозунгамі. «Прывітанне таварышу Леніну» — было напісана на палотнішчы рабочых завода, з якімі прыйшла Зося.

...Надышоў вечар. Змрочнае, грознае піцёрскае неба асвятлілася пражэктарамі і факеламі... Раптам на плошчы запанавала такая цішыня, што кожны чуў, як у яго ў грудзях б'ецца сэрца... І раптам тысячагалосае «ура» скаланула паветра. Ленін выйшаў на плошчу. У паветра паляцелі рабочыя шапкі, салдацкія папахі, матроскія бесказыркі, натоўп падаўся наперад... Зося падымалася на пальчыкі, падскоквала...

— Эх, сястрычка, недарасла крыху, давай падсаджу, — пачула дзяўчына голас ззаду сябе. І не паспела яна азірнуцца, як магутныя матроскія рукі падхапілі яе, паднялі, і яна ўбачыла Леніна, які стаяў ужо на бра-невіку...

Неўзабаве пасля прыезду Леніна ў Расію Зося і Нюша ўступілі ў бальшавіцкую партыю, атрымалі сваё першае баявое хрышчэнне. Вось як гэта адбылося.

...Першага мая 1917 года рабочыя заводаў і фабрык Петраграда, незадаволеныя палітыкай Часовага ўрада, вырашылі баставаць. Іх падтрымалі ўсе працоўныя, у тым ліку і Саюз працаў.

Людміла ПІНЧУК

ДАРОГА ў СМОЛЬНЫ

Але многія запалоханыя і прыдушаныя галечай жанчыны яшчэ баяліся сваіх гаспадароў, якія маглі іх зволіць і пакінуць без кавалка хлеба.

Зося і Нюша разам з іншымі дзяўчатамі хадзілі з адной пральні ў другую і спынялі работу штрэйкбрэхераў.

Прышлі Зося з Нюшай у адну пральню і бачаць, як, сагнуўшыся над начоўкамі, жанчыны мыюць бялізну.

— Вы што ж, — гаворыць Зося, — супраць сваіх ідзеце? Сёння ніхто не працуе. У Петраградзе ўсеагульная забастоўка...

Большасць тут жа кінула работу. Выцершы фартухом мокрыя рукі, жанчыны неяк адразу веселелі і зараз жа разыходзіліся па дамах. Некаторыя, аднак, не адважваліся. Азіраючыся спадылба, яны працягвалі мыць панскую бялізну...

— Ну, што ж! — кажуць Зося і Нюша, — калі вы нашых слоў не разумеете, то мы будзем дзейнічаць інакш...

Схапіўшы ведры з вадой, дзяўчаты пачалі заліваць печы...

Пасля забастоўкі Зосю і Нюшу зволілі з работы. Доўга хадзілі дзяўчаты, абівалі парогі біржы працы, а работы ўсё не знаходзілі. І вось толькі ў канцы жніўня іх накіравалі ў Смольны.

Быў ужо вечар, калі яны, нарэшце, дабраліся да велізарнага трохпавярховага будынка Смольнага.

Ля варот, каля вогнішча, грэліся вартавыя.

Гарачыя водбіскі асвятлялі суровыя няголеныя твары.

Адзін з вартавых спыніў дзяўчат, правярў іх разавы пропуск і, адабраўшы, тут жа накалоў яго на штык...

...Дзяўчатам даручылі абслугоўваць трэці паверх — самы шматлюдны і баявы ў тыя дні. Тут размяшчаліся рэўком, штаб Чырвонай гвардыі, фракцыя большавікоў, а потым, пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі, — Савет Народных Камісараў.

Разам з іншымі дзяўчатамі Нюша і Зося павінны былі прыбіраць гэты паверх, падрыхтоўваць памяшканні для пасяджэнняў, перадаваць запіску таварышу, якога шукалі ў Смольным, пакарміць абедам прыбыўшага на сход фракцыі большавікоў...

Пачынаючы з 14 кастрычніка, з таго дня, калі пачалася непасрэдная падрыхтоўка да ўзброенага паўстання, сходы і нарады ў Смольным адбываліся амаль бесперапынна. Зося і Нюша разам з іншымі таварышамі ўжо не хадзілі дадому, а начавалі тут жа, на рабоце.

У ноч з 24 на 25 кастрычніка ва ўсім Смольным ніхто не прыжмурыў вачэй. У тую ноч дзве беларускія дзяўчыны сталі сведкамі найвялікшай у гісторыі падзеі — перамогі першай у свеце сацыялістычнай рэвалюцыі!

Раніцай 25 кастрычніка Смольны нагадваў бушуючае мора.

Да вечара ён стаў яшчэ больш шматлюдны. Пачалі прыбываць дэлегаты II Усерасійскага з'езда Саветаў. У гэты вечар Зосі было даручана прыбраць і падрыхтаваць да пасяджэння з'езда вялікую Калонную залу Смольнага інстытута.

У адзінаццаць гадзін вечара адкрыўся Другі Усерасійскі з'езд Саветаў. У прэзідыуме паявіліся большавікі: Луначарскі, Ногін, Калантай, потым Зося ўбачыла Уладзіміра Ільіча. Ён ішоў разам з таварышамі Свядловым, Дзяржынскім і Валадарскім.

«Цяжка перадаць словамі, — успамінае Соф'я Іосіфаўна Сімак, — што адбылося тады. Людзі паўскокавалі з месца, пад купаламі залы грэмела тысячагалосае «ура», у паветры чулася адно толькі імя: Ленін, Ленін, Ленін!..

У дзве гадзіны ночы прыйшло паведамленне аб узяцці апошняга аплоту Часовага ўрада — Зімяна палаца. І новыя апладысменты ўстраявалі Смольны.

Мне пашчасціла прысутнічаць і на другім дні пасяджэння з'езда, калі раніцай 26 кастрычніка Уладзімір Ільіч выступіў з дэкрэтам аб міры. Чула і дэкрэт аб зямлі... Да гэтага часу памятаю, як сівы дзед, што стаяў у дзвярах побач са мной, шапкай выціраў слёзы і ўвесь час прыгаворваў:

— Зямля цяпер наша... назаўсёды...»

Пасля стварэння першага ў свеце ўрада рабочых і сялян Зося і Нюша былі назначаны супрацоўнікамі кіраўніцтва справамі Савета Народных Камісараў. Штаты былі невялікія — усяго чатыры чалавекі: В. Д. Бонч-Бруевіч — кіраўнік справамі, Н. П. Гарбуноў — сакратар Савета Народных Камісараў і дзве прыбіральшчыцы: Ганна Маркаўна Балтрукевіч — Нюша і Соф'я Іосіфаўна Сімак — Зося...

На трэцім паверсе Смольнага, у яго левым крыле, знаходзіўся першы кабінет Леніна.

Зосі даручылі яго прыбіраць.

На другі дзень пасля ўтварэння Савецкага ўрада, 27 кастрычніка 1917 года, Зося выйшла на работу.

Раніцай яна ўвайшла ў кабінет, а там за сталом працуе ўжо Уладзімір Ільіч. Убачыўшы дзяўчыну, ён падняўся з-за стала, падышоў да яе і сказаў:

— Давайце пазнаёмімся. Уладзімір Ільіч Ульянаў-Ленін, старшыня Саўнаркома.

Зося весела рассмяялася і адказала: — «А я вас, Уладзімір Ільіч, ведаю».

— Адкуль? — пытае Уладзімір Ільіч.

— Сустрэкала вас, — адказала дзяўчына, — калі вы вярталіся ў Расію.

— А вас як завуць? — пытае Ленін.

— Зося.

— Вельмі добра! Будзем знаёмы, таварыш Зося...

І Уладзімір Ільіч моцна паціснуў дзяўчыне руку.

У той час кабінет Уладзіміра Ільіча знаходзіўся ў маленькім пакойчыку: у ім стаялі простыя стол і тры крэслы, ля дзвярэй вісеў тэлефон. Тут жа, на трэцім паверсе, знаходзіліся зала пасяджэнняў і маленькая сталовая для супрацоўнікаў Саўнаркома. Сюды пасля доўгіх пасяджэнняў і нарад прыходзілі народныя камісары, каб адпачыць, пагутарыць, перакусіць.

Часам заходзіў сюды выпіць шклянку чаю і Уладзімір Ільіч.

Аднойчы ўвечары таварышы прыйшлі ў сталовую, каб павячэраць, а разам з імі і Уладзімір Ільіч. І тут, як на грэх, буфетчыца парэзала палец. Тады Нюша і Зося пачалі завіхацца, а ўправіцца ніяк не могуць, самавар не разгараецца. Хлеба нарэзана мала, утварылася чарга, таварышы спяшаюцца, і ў Зосі ад хвалявання пацяклі слёзы...

А тут Уладзімір Ільіч пачаў яшчэ жартаваць:

— Спазніліся, таварышы, спазніліся...

Паглядзеў ён на Зосю, убачыў, што яна плача, і адразу ж папрасіў у дзяўчыны хлебную дошку і нож. Хлеб рэжа тоненька, акуратна... Тады і іншыя таварышы ўключыліся ў работу. Хтосьці памог распадзіць самавар, хтосьці — расставіць шклянкі, і вячэра была гатова.

Уладзімір Ільіч страсянуў з пінжака хлебныя крошкі, выцер рукі хустачкай і стаў у чаргу...

Часта пасля вячэры Уладзімір Ільіч заседжваўся з таварышамі, іншы раз далёка за поўнач. Зося і Нюша вельмі перажывалі. Яны добра ведалі, як за дзень стаміўся Уладзімір Ільіч. Ён пазней за ўсіх клаўся спаць і раней за ўсіх уставаў.

Вось дзяўчаты і задумалі маленькую хітрасць — патушыць адну з лямпачак. Маўляў, таварышы пойдучь, і Уладзімір Ільіч таксама пойдзе адпачываць...

За перагародкай, дзе ў дзяўчат была кухня, Нюша Балтрукевіч паднялася на табурэтку і выкруціла адну з лямпачак. У сталовай адразу наступіў паўзмрок. Першы гэта заўважыў Уладзімір Ільіч. Ён адразу ж падняўся з крэсла і сказаў:

— Мы затрымаліся, а таварышы стаміліся. Трэба даць ім адпачыць...

І выйшаў са сталовай. Дзяўчаты стаялі разгубленыя. Яны хацелі памагчы Уладзіміру Ільічу, а ён падумаў пра іх, пра маладых работніц, простых прыбіральшчыц.

...У лютым 1918 года немцы прарвалі фронт, і над Петраграфам нависла пагроза. Было прынята рашэнне аб пераездзе ўрада ў Маскву.

Зося з Нюшай ехалі ў адным вагоне з Уладзімірам Ільічом і ў вагоне пайлі яго чаем.

Позна ўвечары 11 сакавіка ўрадавы поезд прыбыў у Маскву.

З таго часу Зося і Нюша пачалі працаваць прыбіральшчыцамі крамлёўскага кабінета Уладзіміра Ільіча. Праўда, Нюша летам 1918 года пайшла добраахвотна на фронт, і Зося засталася адна.

Аднойчы, увайшоўшы ў кабінет, Уладзімір Ільіч убачыў, што Зося сумная выцірае пыл з кніжных паліц.

— Што з вамі, таварыш Зося?

— Нічога, Уладзімір Ільіч...

— А ўсё ж? Што-небудзь здарылася?

— Я вучыцца хачу, Уладзімір Ільіч...

— Будзеце вучыцца, Зося, абавязкова будзеце. Яшчэ інжынерам станеце...

І Соф'я Іосіфаўна стала інжынерам. Спачатку яна скончыла рабфак, потым інжынерна-эканамічны інстытут.

Ганна Маркаўна Балтрукевіч усю грамадзянскую вайну правяла на фронце, а потым доўга працавала майстрам на заводзе. Цяпер яны абедзве на заслужаным адпачынку.

...Я расказала пра дзвюх дзяўчат — Зосю Сімак і Нюшу Балтрукевіч. Яны нарадзіліся ў Беларусі, раслі ў Піцеры, мужнелі ў Смольным. Яны працавалі побач з Леніным і былі яго памочнікамі, простымі салдатамі рэвалюцыі.

У КАНЦЫ мінулага года ў сталіцы Швецыі Стакгольме адбылася Сусветная канферэнцыя па праблемах дзяцей. Яна была арганізавана па ініцыятыве Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыі жанчын.

З дакладам на гэтай канферэнцыі выступіла прэзідэнт Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыі жанчын Эжэні Катон. Яна гаварыла пра ўмовы жыцця дзяцей, падкрэсліла, што ў многіх краінах свету дзеці не маюць самага неабходнага, растуць у цяжкіх, а часам і ў жаклівых умовах.

У многіх слабаразвітых краінах галеча настолькі вялікая, што дзве трэці дзяцей пакутуюць ад голаду. Там высокая дзіцячая смертнасць, шырока практыкуецца дзіцячая паднявольная праца. У краінах Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі добрая палавіна дзяцей не наведвае школы.

А пасля адна за адной падымаліся на трыбуну дэлегаткі. Ад краін Паўднёвай Амерыкі, каланіяльных краін Афрыкі. Яны з болей гаварылі пра галечу працоўнага народа, пра тое, што многія дзеці ў краінах, дзе яны жывуць, пазбаўлены магчымасці атрымаць адукацыю.

— Большая частка насельніцтва Лацінскай Амерыкі, і ў першую чаргу дзеці, пакутуе ад пастаяннага недаядання, — з гневам гаварыла прадстаўніца Чылі прафесар Аргуро Баэса Гоны. Адна з прычын недахопу прадуктаў харчавання ў гэтых краінах — несправядлівае размеркаванне зямлі.

— У Анголе, у так званай «партугальскай» Гвінеі, Паўднёвай Афрыцы, Радэзіі пануе расавая дыскрымінацыя, яна спалучаецца з поўнай пагардай чалавечых і культурных каштоўнасцей афрыканскага народа, з адсутнасцю эфектыўнай дапамогі ў галіне аховы здароўя, гігіены і харчавання насельніцтва, — заявіла Мадлен Сума, начальнік аддзела міністэрства аховы здароўя Гвінеі.

Дэлегаты, якія прадстаўлялі «працвітаючы Захад», з горыччу канстатавалі маральны ўпадок моладзі, адсутнасць ідэалаў, разлажэнне.

Гарачую дыскусію выклікала выступленне польскага прафесара Яніны Каблеўскай, якая спынілася на ўплыве радыё, кіно, тэлебачання, друку на выхаванне моладзі ў капіталістычных краінах. У Злучаных Штатах, напрыклад, паводле даных сенацкай падкамісіі па пытаннях злучынасці малалетніх, колькасць сцэн жахаў і садзізму ў праграмах, прызначаных для дзяцей, узрасла за некалькі гадоў з 16 працэнтаў да 54. Сюжэты з гвалтаваннем і парнаграфіяй паяўляюцца ў праграмах для дзяцей і моладзі ў аўстралійскім тэлебачанні.

Росту злачынства сярод моладзі прысвяціў сваё ўсхва-

ляванае выступленне Густаў Джонсан, шведскі псіхіятр. Ён падкрэсліў, што карань зла маральнага крызісу сённяшняй моладзі — гэта класавая няроўнасць у сучасным буржуазным грамадстве.

І ў кожным выступленні на канферэнцыі гучала слова «В'етнам!» «Ужо некалькі гадоў ЗША вядуць агрэсіўную вайну ў В'етнаме, — сказала ў сваім выступленні глава савецкай дэлегацыі Н. В. Папова. — Гэта разбітыя бомбамі мірныя паселішчы, гэта разбураныя фабрыкі, дзе выраблялася адзенне для дзяцей, гэта руіны школ і балыц, гэта спалены на корані рыс, гэта тысячы жанчын і дзяцей, якія загінулі ад бомб і напалму, гэта атручаныя

пасевы і вада, гэта тысячы асірацелых, абяздоленых дзяцей... Нашы в'етнамскія сябры прадставілі з трыбуны гэтай канферэнцыі факты і дакументы ашаламляльнай сілы... Разам з народам В'етнама мы сурова асуджаем амерыканскі імперыялізм і зноў заяўляем аб сваёй поўнай падтрымцы справядлівай барацьбы в'етнамскага народа».

Гарачымі апладысмантамі віталі дэлегатку гераічнага В'етнама. «Амерыканскі тэрор адчуваюць у Паўднёвым В'етнаме ўсе слаі насельніцтва, перш за ўсё дзеці, — гаварыла прадстаўніца Нацыянальнага фронту вызвалення Паўднёвага В'етнама Нгуен Кхань Фыонг. — Колькасць забітых там набліжаецца да двухсот тысяч, паўмільёна людзей кінута ў турмы, мільёны знаходзяцца ў канцэнтрацыйных лагерах, якія называюцца «стратэгічнымі вёскамі».

Пакаленні дзяцей выраслі, не ведаючы ніводнага мірнага дня, — сказала Фыонг. — На працягу 12 гадоў амерыканскія акупанты топчуць зямлю гэтай краіны. Праводзячы палітыку выпаленай зямлі, яны пусцілі ў ход самыя варварскія сродкі: бомбы з напалмам і фосфарам, атрутныя хімічныя рэчывы, газы. З 42 правінцый Паўднёвага В'етнама 36 сталі аб'ектамі хімічнай вайны.

Усе дэлегаты рашуча асудзілі разбойніцкую вайну, якую імперыялісты ЗША вядуць супраць народаў Паўднёвага В'етнама. У звароце Сусветнай канферэнцыі па праблемах дзяцей гаворыцца:

«Мы лічым, што неабходна дзейнічаць для таго, каб стварыць умовы, якія дазваляць сённяшнім дзецям стаць у будучым мужчынамі і жанчынамі, здольнымі эфектыўна садзейнічаць прагрэсу чалавецтва... Мы хочам, каб Сусветная канферэнцыя па праблемах дзяцей унесла свой уклад у справу забеспячэння нашым дзецям будучыні, у якой назаўсёды будуць знішчаны голад, галеча і неўцтва, прыгнечанне і вайна».

Адміністрацыя мае права перагрупоўваць асабісты склад работнікаў у інтарэсах вытворчасці. Яна можа перавесці больш кваліфікаванага работніка, пасада якога скарачаецца, на іншую пасаду па той жа спецыяльнасці (з яго згоды), звальняючы менш кваліфікаванага работніка, які займаў гэтую пасаду.

Што датычыць выплаты двухтыднёвай дапамогі работнікам, пераведзеным па іх згодзе ў сувязі з скарачэннем пасады на іншую работу, якая аплатаецца ніжэй, то законам яна не прадугледжана.

Прафорга метэаралагічнай станцыі Дагда Ф. Васільеву цікавіць парадак аплаты працы людзей, якія працуюць у святочныя дні.

У няспынна дзеючых прадпрыемствах, а таксама пры суміраваным уліку рабочага часу работа ў святочныя дні ўключаецца ў месячную норму рабочага часу.

Аплата за работу ў святочныя дні праводзіцца наступным чынам:

- а) здзельшчыкам — па двайных здзельных расцэнках;
- б) работнікам, праца якіх аплатаецца па гадзінных або

У ІМЯ НАШЫХ ДЗЯЦЕЙ

Ленка...

На пытанні адказвае юрыст

НА ВАРЦЕ ПРАВОЎ

Бухгалтар сярэдняй школы Семуканскага сельсавета Марілёўскай вобласці А. Шаўцова пытае: «Які парадак скарачэння штатаў? Ці выплачваецца двухтыднёвая дапамога людзям, пераведзеным на іншую работу з прычыны скарачэння іх пасады?»

Пры скарачэнні штатаў адміністрацыя і ФЗМК павінны перш за ўсё зыходзіць з інтарэсаў вытворчасці, пакідаючы на рабоце найбольш кваліфікаваных работнікаў. Пры аднолькавай прадукцыйнасці працы і кваліфікацыі перавага павінна быць аддадзена інвалідам Айчыннай вайны, асобам, прынятым на работу пасля дэмабілізацыі з арміі, адзінокам жанчынам, якія маюць дзяцей, асобам, у сям'і якіх двое і больш утрыманцаў або няма іншых работнікаў з самастойным заробкам, а таксама тым, хто навукаецца без адрыву ад вытворчасці.

ПАРАЎНАЙЦЕ

У Савецкім Саюзе звыш ста мільёнаў жанчын. Яны даўно ўжо не лічаць сябе слабым полам і крочаць у нагу з мужчынамі. Адставаць ад іх не хочуць ні ў чым. Гэта няцяжка даказаць.

У артыкуле 122 Канстытуцыі СССР гаворыцца: «Жанчыне ў СССР прадастаўляюцца аднолькавыя правы з мужчынам ва ўсіх галінах гаспадарчага, дзяржаўнага, культурнага і грамадска-палітычнага жыцця...»

У нас няма беспрацоўя. Жанчыны маюць права працаваць на любым прадпрыемстве і ва ўстанове, займаць любыя пасады ў адпаведнасці са сваёй прафесіяй і кваліфікацыяй. У нашай краіне на сто работнікаў, занятых у прамысловасці, прыпадае 45 жанчын, у асвеце — 70, у ахове здароўя — 86.

У народнай гаспадарцы СССР занята 6 мільёнаў жанчын — спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй. У нас звыш 31 тысячы жанчын — прафесары, дактары або кандыдаты навук.

«Жанчыны карыстаюцца правам выбіраць і быць выбранымі нароўні з мужчынамі». Артыкул 137 Канстытуцыі СССР.

425 жанчын у нас — дэпутаты Вярхоўнага Савета. Гэта значна больш, чым ва ўсіх парламентах капіталістычных краін.

У мясцовых Саветах 41% дэпутатаў — жанчыны. Звыш 2140 савецкіх жанчын — народных суддзі. Гэта 30% агульнага ліку народных суддзяў.

У ЗША ў 1960 годзе жанчыны-юрысты складалі 1%. У Канадзе — 2%.

У Швейцарыі жанчыны пазбаўлены выбарчых правоў. Толькі ў трох кантонах (з 22) фармальна прызнана іх палітычная раўнапраўнасць з мужчынамі.

1 мільён 150 тысяч савецкіх жанчын узнагароджаны ордэнамі і медалямі, а звыш 3 тысяч маюць званне Героя Сацыялістычнай Працы — вышэйшую ўзнагароду за працоўныя паздвігі.

Увесь час павялічваецца колькасць жанчын — членаў Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Амаль пятая частка складу нашай партыі — жанчыны.

Пенсіі па старасці ў СССР назначаюцца работніцам і жанчынам-служачым пасля дасягнення імі 55 гадоў і пры наяўнасці працоўнага стажу не менш 20 гадоў.

(Закон аб дзяржаўных пенсіях, прыняты Вярхоўным Саветам СССР 14 ліпеня 1956 года).

У ЗША пенсійны ўзрост для жанчын — 62 гады, у Францыі — 60 гадоў, у ФРГ — 65 гадоў.

У Англіі, высакаразвітай прамысловай краіне, жанчыны атрымліваюць пенсію ў 60 гадоў, і толькі ў тым выпадку, калі яны на працягу 25 гадоў уносілі вельмі высокія ўзносы ва ўстановы сацыяльнага забеспячэння.

Пяць добраўпарадкаваных кватэр — 160 квадратных метраў жылля — будзе кожную мінуту ў гарадах і рабочых пасёлках нашай краіны.

дзённых стаўнах, — у размеры двайной гадзіннай або дзённай стаўкі;

в) работнікам, якія атрымліваюць месячны аклад, — у размеры адзінаарнай гадзіннай або дзённай стаўкі звыш аклада, калі работа ў святочны дзень праводзілася ў межах месячнай нормы рабочага часу, і ў размеры двайной гадзіннай або дзённай стаўкі, калі работа праводзілася звыш месячнай нормы.

Калі на святочны дзень прыпадае частка рабочай змены, то ў двайным размеры аплатаюцца толькі гадзіны, фактычна прапрацаваныя ў святочны дзень (ад 0 гадзін да 24 гадзін).

Са згоды работніка грашовая кампенсацыя за работу ў святочны дзень, калі яна не ўключалася ў норму рабочага часу, замяняецца прадастаўленнем яму іншага дня адпачынку. У гэтым выпадку работа ў святочны дзень аплатаецца ў адзінаарным размеры.

Пры падліку звышурочных гадзін работа ў святочны дзень, зробленая звыш нормы рабочага часу, не павінна ўлічвацца, паколькі яна ўжо аплатаецца ў двайным размеры.

В. ГЛОЗМАН,
кандыдат юрыдычных навук.

З ПІСЕМ У КАМІТЭТ САВЕЦКІХ ЖАНЧЫН

У нас увялі новую грашовую сістэму: долары і цэнты. Капіталісты карыстаюцца гэтым, каб узяць цэны амаль на ўсе прадукты харчавання і на ўсе прамтавары.

Дзяржаўнага кантролю над цэнамі ў нашай краіне няма. Гандляры, прамыслоўцы могуць назначаць за свае тавары такую цану, якую захочуць. З другога боку, зароботная плата рабочых стабілізавана. Толькі праз суд арбітраў, які абыходзіцца ў добрую капеечку нашым прафсаюзам, рабочыя могуць дамагацца павышэння зароботнай платы. Калі яны даб'юцца павышэння зароботнай платы, скажам, на адзін долар, дык гандляры зноў павысяць цэны. Так што якога б павышэння зароботнай платы рабочыя ні дабіваліся — усё гэта бескарысна, паколькі цэны не стабілізаваны.

Дорын МОРЫС [Аўстралія].

Вы, напэўна, ведаеце, што ў Японію прыходзяць амерыканскія падводныя лодкі. Гэта адзін з вынікаў палітыкі ператварэння Японіі ў ядзерную базу ЗША, накіраваную на СССР і іншыя краіны сацыялізма. Японскі народ актыўна выступае супраць гэтай палітыкі, мы не хочам скакаць пад амерыканскую дудку. Мы з радасцю даведзіліся, што нашу барацьбу падтрымліваюць народы Савецкага Саюза і іншых краін.

Японскі народ не хоча, каб наша радзіма ператварылася ў ваенную базу амерыканцаў, а нашы юнакі сталі наёмнымі салдатамі амерыканскіх імперыялістаў. Таму мы кажам: «Амерыканцы, прэч адсюль! Мы хочам ісці сваім шляхам!»

Ніконці МІЯСАКА [Японія].

Мая дачка Франка працуе ў вялікім магазіне. Я, нягледзячы на свой хворы пазваночнік, мусіла пайсці мыць лесвіцы. Работа вельмі стамляючая, але ў мяне няма іншага выхаду, я павінна працаваць, каб хоць як-небудзь звесці канцы з канцамі. Квартплата каштуе 26 тысяч лір, плюс газ, электрыч-

насць і падаткі. Я зарабляю ўсяго 15 тысяч. Вядома, гэтага недастаткова, і наша сям'я жыве ў вялікай галечы, але іншага выхаду ў нас няма. Вельмі хацелася б знайсці іншую работу, але гэта немагчыма: мне сорак тры гады, я ўжо старая. Але ёсць і яшчэ прычыны. Я член Камуністычнай партыі з 1945 года, а ў нас прынята збіраць звесткі аб паступаючых на работу. Такім чынам, я магу быць упэўнена, што лепшай работы мне не знайсці.

Марыя БЛЭ [Італія].

У чалавека, які прыязджае да нас з-за мяжы, ствараецца ўражанне «заможнасці» — на вуліцах шмат машын, людзі апрануты добра, магазіны раскошныя... Але гэта толькі вонкавае ўражанне. Было б вельмі доўга тлумачыць вам, аднак вы павінны ведаць, што многія нашы сем'і жывуць у доўг, што амаль усё купляецца ў крэдыт і што «дробная буржуазія», імкнучыся захаваць фасад, пазбаўляе сябе многіх неабходных рэчаў. Усё больш назіраецца тэндэнцыя да падзелу на два класы (з аднаго боку працоўныя, а з другога — тыя, хто нажываецца за іхні кошт).

Сярэдняя і вышэйшая адукацыя ператвараецца ўсё больш і больш у арэну для выбранных, інакш кажучы, для дзяцей багачаў. Абавязковая ж адукацыя мае адзіную мэту — пастаўляць танную рабочую сілу буйным прадпрыемствам.

МАРГЕРЫТ [Францыя].

2,5 мільёна замужніх жанчын у Англіі хочуць працаваць. Вельмі часта гэта ўрачы, педагогі, кваліфікаваныя работніцы.

Але не заўсёды жанчыне лёгка знайсці работу. Юдыф Парыс з Дарэма расказвае: «Амаль у любой прафесіі існуе дыскрымінацыя жанчын. Жанчыны не дапускаюцца амаль нікуды, калі не лічыць нізкааплатаемай і самай нуднай работы».

У 1957 годзе ў Англіі быў прыняты закон, які адмяняе кантроль над кватэрнай платай. Закон дазволіў домаўласніку павялічыць кватэрную плату і нават выкінуць жыхара на вуліцу.

Сям'я разносчыка малака лонданца Рычарда О'Хеларана стала чарговай ахвярай гэтага закона. Калі Рычард быў на рабоце, домаўласнік з падручнымі выкінулі рэчы О'Хеларана на вуліцу і замкнулі пакой.

Пайшоў дождж. Маці з дзецьмі, старэйшаму з якіх 4 гады, не ведала, дзе ім схавацца ад непагадзі.

[Англія].

РАСЦІ, АЛЕЖКА!

Алежка прыхінуўся да маці, ручкамі перабірае кончыкі хусткі і ўсё пытае:

— Мама, а чаго прыходзіў дзядзя Мікалай?

— Мама, а чаму Света кажа, што ты самая галоўная з усіх?

— Мама, а чаму ты ўчора так позна вярнулася дамоў?

У яго, пяцігадовага жэўжыка, сотні пытанняў, не на кожнае так адразу і адкажаш. Ну, як яму вытлумачыць, чаго прыходзіў дзядзя Мікалай Друзік, які ўзначальвае трактарную брыгаду? І Таццяна Фёдараўна задумалася: зноў праз гэтага Бусла! Вярнуўся ў калгас — не было ў яго ні кала, ні двара. Памаглі адбудавацца, далі добры трактар — толькі працуй. Ён з год пракантаваўся — ды зноў уцёк. Але нездарма кажуць, што дамашні рубель даражэйшы за дзесятку, заробленую далёка. Неўзабаве прыйшоў Бусел у праўленне, каляўся, абяцаў, што больш такога не паўторыцца. Не верылася старшыні ў яго шчырасць, не хацелася даручаць яму трактар. Ды ўстрэў той жа Друзік:

— Дадзім яму трактар, Таццяна Фёдараўна. Пабачым. А зняць ніколі не позна!

Падумала — і згадзілася. А сёння прыбег Друзік проста ў хату, не мог заўтрашняга дня дачакацца. Не расставіўся Бусел са старымі звычкамі! Папрацуе гадзіны са тры ў калгасе — і глядзіць, як бы ўбок скіраваць. Нібы носам чуе, дзе ёсць халтура.

— Казаў яму, і не раз: кінь, Мікола, ты ж і сябе ганьбіш і ўсіх нас, механізатараў. Паабяцае, а ледзь адвернешся — зноў за сваё. Хоціць, трэба нешта рабіць! — гаварыў брыгадзір трактарнай.

І дакладную паклаў на стол. Вось

Нарыс

цяпер і думай, старшыня, як быць з тым Буслам... Першапачатковае рашэнне было такое: замест трактара даць яму лейцы ў рукі. «А можа занадта паспашыла? Ці пагаварыла ты яшчэ раз з Буслам, ці пабывала ў яго дома, паглядзела, як ён жыве? — дакарала сябе Таццяна Фёдараўна, калі за Друзікам зачыніліся дзверы. — Паспашыш — людзей насмяшыш, а тут жа лёс чалавечы вырашаецца. Лепей сем разоў адмераў, а адзін раз адрэж. Думай, старшыня, думай, яно ніколі не шкодзіць лішні раз падумаць!»

Хіба ж раскажаш пра ўсё гэта Алежку? Не зразумець яму яшчэ і таго, чаму ўчора так позна затрымалася. Усё справы і справы. Многа іх у старшыні. А тут яшчэ і аграном у гаспадарцы няма: на вучобе. Самой прыходзіцца і за аграном быць. Надоечы ў часопісе вычытала пра новы гатунк бульбы «Тэмп». Вельмі ўжо хваліў яго адзін старшыня калгаса: і ўраджайны, і крухмалісты. Дачулася, што ў суседнім, Рэчыцкім раёне пачалі разводзіць «Тэмп», вось туды і ездзіла, каб хоць мяшок выпрасіць на развод.

А Алежка не сунімаецца, пытанні ў яго, нібы са скарбонкі, так і сыплюцца адно за адным. Маці глядзіць па галоўцы сына, любуюцца: які ён стаў ужо вялікі і разумны!

Таццяна Фёдараўна на мінуў хвілінку задумваецца. У памяці ўсплываюць далёкія і такія нядаўнія падзеі. Вось яна басанож імчыцца з такімі ж, як і сама, да Бярэзіны, з высокага абрыву сігае ў абярнуты дагары купал неба. Хвалі разбегваюцца, і неба знікае... А вось яна

ўжо студэнтка Жыліцкага сельскагаспадарчага тэхнікума, потым — аграном калгаса...

Гэта пра што ж яна? Мусіць, старасць насоўваецца, калі ўспаміны апанавалі. Таццяна Фёдараўна нявесела ўсміхаецца сваім думкам, пяшчотна туліць да сябе Алежку. А ён, няўрымслівы жэўжык, абхапіў маці ручкамі за шыю, каб паказаць ёй, як ён яе шкадуе. І гэты дзіцячы парыв, і дотык яго ручак цяплом напаўняюць матчына сэрца, яна галубіць Алежку, цалуе...

— Разумнік мой!

І чамусьці зноў наплываюць успаміны. Яны круцяцца вакол Алежкі, яе Алежкі. Трох месяцаў яму яшчэ не было, як прыйшоў выклік з Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі: трэба ехаць здаваць дзяржаўныя экзамены, абараняць дыплом. А на руках маленькі жывы камячок, частка яе самой, такі родны, такі дарагі.

— І не думай нікуды ехаць, — угадваў муж. — Дзіця загубіш...

Што тут рабіць? Ехаць ці ўзяць на год акадэмічны водпуск? Шкада сыночка... Страшыла і другое. Год назад яе абралі тут, у Дуброве, старшыняй калгаса. Гаспадарка становіцца на ногі, людзі пачалі давацца ёй. І раптам яна паедзе. Што падумаюць пра яе? А ці не паўторыцца таго, што было ў першыя дні яе старшынства?

...Тады стаяў люты 1961 года, зіма ў зеніце. Але скрозь маразы і мяцеліцы праглядала вясна. Асабліва ў бязветраныя дні, калі сонца касымі промнямі прабівалася скрозь распісаныя марознымі ўзорамі вокны. Таццяна Фёдараўна з бояззю думала: будзе яна ў адказе не толькі за сябе, але і за ўсіх, хто яе выбіраў, за ўсю гаспадарку.

У многіх калгасах і саўгасах рэспублікі працуюць выпускнікі Клімавіцкага ветэрынара-заатэхнічнага тэхнікума. За 33 гады тут падрыхтавалі больш 4,7 тысячы кваліфікаваных спецыялістаў.

На здымку: выдатніца вучобы камсамолка Лідзія Шылава. Яна — абавязковая ўдзельніца мастацкай самадзейнасці і выдатная спартсменка.

Фота
М. Жалудовіча.
(БелТА).

ЛЮДЗЯМ — ДОБРУЮ ПАСЛУГУ

Конюх саўгаса «Партызанскі» Мікалай Рыгоравіч Белайчук надумаўся купіць тэлевізар. Зазірнуў у магазін — няма. Пайшоў у суседнія вёскі — таксама няма.

— З'ездзі ты, браток, у Дуброву, там працуе такая прадаўшчыца, што з-пад зямлі выкапае, а выканае заказ пакупніка, з якой бы вёска ён ні паявіўся. Я вось нядаўна гэтак жа сама, як ты, бегаву ў пошуках пральнай машыны. І толькі там знайшоў.

Жаданне набыць тэлевізар было настолькі вялікае, што Мікалай Белайчук накіраваўся ў Дуброву, хоць была яна аж за 22 кіламетры ад яго роднай вёскі Данілееўкі, у самай глыбіні Палесся.

Прасторны светлы магазін парадаваў чысцінёй і ўтульнасцю, а прадаўшчыца — ветлівасцю. Яна адразу ж заўважыла незнаёмага, здарожанага пакупніка і спагадліва спытала:

— Здаецца мне, што вы надумаліся наштоўную рэч купіць?

— Вы не памыліліся... — і Мікалай Белайчук расказаў пра свае пошукі. Прадаўшчыца запісала яго просьбу і сказала, што праз тыдзень заказ будзе выканан. І слова сваё стрымала.

Мінуў тыдзень — і ў сям'ю Мікалая Белайчука прыйшла радасць: засвяціўся экран новенькага «Нёмана». А сам гаспадар не мог нахваліцца дуброўскай прадаўшчыцай. Суседзі ўважліва слухалі яго, казалі: «Запомнім, можа спатрэбіцца». А іншыя дабрадушна зазначалі:

— Ты толькі цяпер пра яе дазнаўся? А мы ўжо даўно ведаем Алену Кірылаўну Лойна.

Люты... А сена засталіся лічаныя ахапкі, хоць навокал многа лугоў і сенажацей. Люты, а на палях ляжаць лічаныя тоны кампостаў. Зайшла на свінаферму — цесната, грязь, ніякай механізацыі. У кароўніках — не лепей.

Калгас перайшоў на грашовую аплату. А грошай у касе — ні капейкі. Як быць? Калгаснікі глядзяць з надзеяй на новага старшыню. А дзе яна возьме грошы? Можна, зноў перайсці на працадні?

Калгаснікі не падтрымалі яе прапановы. Праз год Таццяна Фёдарэўна гаварыла: «І правільна зрабілі!» Але гэты праз год... А тады... Тады была нявыкрутка. Без крэдыта не абысціся. Патрэбна разлічыць усё да дробязей, каб кожная капейка пайшла ў справу, каб ужо налета мець свой грашовы абарот і пагасіць хоць палавіну пазыкі.

Цяжка даводзілася Таццяне Фёдарэўне. Тыя, хто раней хадзіў у старшынях, на кожным кроку стараліся ахаць яе пачынанні. Але большасць калгаснікаў паверыла ёй, пайшла за ёю. Ніколі раней калгас не нарыхтоўваў столькі ўгнаенняў, як у тую першую памятную зіму.

Вясна была дружная. Усё ішло па плане, што распрацавала праўленне. З брыгад ляцелі весткі аб паспяховай сяўбе. Таццяна Фёдарэўна не бачыла ні дня, ні ночы: аб'язджала палі, дзе ішла бітва за ўраджай, ездзіла ў раён, «выбівала» мінеральныя ўгнаенні, «бамбіла» РТС, калі станавіўся ў баразне трактар. І горка было да слёз, калі трапляліся людзі, што толькі і глядзелі, каб пабольш уварваць ад калгаса і паменш яму даць.

Недалёка ад вёскі Вялікі Бор рыхтавалі глебу пад ячмень. Трактарыст ганяў свой «ДТ-54» на павышаных хуткасцях, аж пыл курэў. Араў мелка, а на заваротах выпісваў дзівосныя «балайкі».

— Што вы робіце? — накінулася на яго старшыня. — Вы ж зямлю калечыце. Зараз жа перарабіце, інакш работу не прымем!

— Ды што вы, Таццяна Фёдарэўна! — лісліва загаварыў бракароб. —

Калгас жа не пабуднее. А мне хацелася больш зарабіць. Хай гэты кавалак ужо так астанецца.

— Значыць, адзін атрымае больш, а калгас недабярэ ўраджаю? Не, таму не бываць! — сказала, нібы адсекла, Бондзікава. Яна разумела: калі цяпер адступіць — прыйдзеца дараваць і заўтра, і паслязаўтра.

Восенню палі адплацілі людзям за іхнюю працу. На славу ўрадзілі лён і каноплі. Пабагацела арцельная каса, было чым аплаціць працу калгаснікаў і пагасіць частку даўгоў. Стварылі пераходны фонд. Справы пайшлі на лад. Павесялелі людзі, калі ўбачылі, што і на іх землях можна збіраць нядрэнныя ўраджаі. Пасвятлела на душы і ў старшыні.

І вось трэба пакідаць калгас, ехаць у Горкі. А тут яшчэ маленькі Алежка. Як жа быць? І Таццяна Фёдарэўна цвёрда вырашае: ехаць! Нельга траціць цэлы год.

Нялёгка далася гэтая паездка. Непакой за сына, непакой за гаспадарку. А трэба ж рыхтавацца да экзаменаў! Сяброўкі па інтэрнату забавляліся з Алежкам, калі яна бегла ў аўдыторыю здаваць экзамен. А затым хуценька назад: як ён там, сыноч? Ноччу спіць Алежка, а маці схіляецца над кнігай...

Але затое якое радаснае было вяртанне дамоў: усе экзамены вытрымала на «выдатна»! У кішэні ляжыць дыплом эканаміста. Радасцю свяціліся вочы Таццяны Фёдарэўны. Нібы ўсё гэта разумеючы, усміхаўся і Алежка...

...Расце, умацоўваецца гаспадарка, багатеюць яе людзі. Уздоўж шырокіх вуліц выраслі новыя дамы, многія з іх пад шыферам, над дахамі ўзвышаюцца тэлевізійныя антэны. Вялікія змены адбыліся ў паляводстве і жывёлагадоўлі. За ўсім гэтым — бяссонныя ночы і неспакойныя дні старшыні. Ды хіба ж вытлумачыш гэта Алежку? Хіба раскажаш яму, як яна была дэлегатка XXVI з'езда Кампартыі Беларусі, дзе ёй аказалі высокае давер'е, абраўшы кандыдатам у члены ЦК КПБ? Малы ён яшчэ, не зразумее. Часта просіць маці: пакажы

ды пакажы ордэн. І гэты ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга таксама за працу, за клопаты аб развіцці грамадскай гаспадаркі.

Прыціснуўшыся да маці, Алежка са-лodka заснуў. А яна ўсё думае, думае: як жа быць усё-такі з тым Міколам Буслам? Раней яго не было б кім замяніць, а цяпер... Цяпер у калгасе вырастае новы атрад механізатараў. Сельгасарцель пасылала на вучобу выпускнікоў школы, вучыла іх. І ўчарашнія школьнікі працуюць не горш за вопытных механізатараў. Дык як жа быць? «Заўтра па-раімся, разбярэмся, — вырашае Таццяна Фёдарэўна. — Пераначуем — болей па-чуем!»

Яна асцярожна пераносіць сына на ложка, ціхенька накрывае яго.

Спі спакойна, Алежка! Расці вялікі, ганарыся сваёй маці! Хай светлыя мары вартуюць твой сон!

Ул. ПРАВАСУД

Калгас «Шлях да камунізма»,
Светлагорскі раён.

ТВОРЦЫ ПРЫГАЖОСЦІ

Раіса Краснова — мастак лёгкіх мадэльных сукенак Мінскага Дома мадэлей. А калі сказаць прасцей — яна творца прыгожага адзення. У гэтым лёгка перананацца, паглядзеўшы на сукенку, створаную яе рукамі. І манекеншчыца Іна Васільева, як відаць, адчувае сябе ў гэтай сукенцы цудоўна.

...У пасляваенныя гады здаралася не раз, што за прылаўні магазінаў траплялі выпадковыя, несумленныя людзі. Яны нярэдка ашуквалі пакупнікоў, прадавалі тавары «па знаёмству». Лена Лойка з аднагодкамі-камсамолкамі выкрывала ашуканцаў.

— А што, калі табе самой пайсці ў гандлёвую сетку? — сказаў ёй аднойчы старшыня сельпо.

...Чатыры месяцы на курсах праляцелі непрыкметна. Затым год стажыроўкі пры сельпо. І вось яна ў роднай Дуброве загадвае магазінам. З таго дня ўжо 22 гады працуе на адным і тым жа месцы. І ніводнага спагнання, ніводнай скаргі пакупнікоў. Наадварот, штогод падзякі і прэміі атрымлівае. Яна ўжо мае званне «Выдатнік савецкай спажывецкай нааперацыі», імя яе занесена ў Кнігу пашаны Цэнтрсаюза работнікаў дзяржгандлю і спажываўсаюза — за высокія вытворчыя паказчыкі ў сацыялістычным спабарніцтве. А напярэдадні 48-й гадавіны Вялікага Кастрычніка Алена Кірылаўна ўдастоена высокай урадавай узнагароды — ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Сельмаг... Працаваць у ім куды цяжэй, чым у любым гарадскім магазіне. Сельскім пакупнікам патрэбны і прыгожыя адзенне, і тэлевізары, і матцыкы, і самыя разнастайныя тавары хатняга ўжытку. Усё гэта трэба ўлічыць загадчыку сельскага магазіна. А да гандлёвай базы дарога не блізкая, у вясновае разводдзе ды восеньскія дажджы дабірацца нялёгка. Алена Кірылаўна загадзя рыхтуецца, стараецца завезці ўсе патрэбныя тавары. Памагае ёй муж, Дзмітрый Антонавіч: калісьці ён працаваў калгасным насірам, а пасля ўслед за жонкай перайшоў у гандаль.

З чаго пачынаць? Пытаюцца ў аднавяскоўцаў, што яны хочуць купіць за бліжэйшыя тры-чатыры месяцы. Складаюць па гэтых заяўках падрабязны спіс. Затым Алена Кірылаўна едзе да дырэктара гандлёвай базы Арсенція Раманавіча Іовіна. І не вяртаецца без тавараў.

Нараўлянскі раён.

А. ЧЫГРЫН

КАЗКА СТАЛА БЫЛЛЮ

«...У вёсцы галеча, хаты да палавіны ў зямлі, народ худы, жоўты, пракопчаны ў дыме, дзеці паўголыя, з ускудлачанымі валасамі...»

Няўжо так было на беларускай зямлі паўстагоддзя таму назад? Маладым трэба заклікаць на дапамогу ўяўленне: скласці ў думках прачытанае, убачанае ў кіно або на здымках, каб мысленна ўбачыць Беларусь паўвекавой даўнасці. А які размах фантазіі, якая празорлівасць былі ў вяршыцеляў лёсу нашай Радзімы ў той пераломны 1917 год! Бо ў той час яны марылі пра цудоўныя палацы для працоўнага люду.

...І вось перад намі Салігорск. Велізарны горад, які вырас з казачнай хуткасцю. Першы камень тут быў закладзены 10 жніўня 1958 года. Горад, многія жыхары якога маюць новую для Беларусі прафесію — шахцёрскую.

Сучасныя магазіны, кінатэатры, сталовыя. У самым цэнтры горада — будынак, які здзіўляе сваімі маштабамі. Уласна кажучы, гэта комплекс збудаванняў, цэлае царства каменя, шкла і пластыку. Царства, аддадзенае дзецям салігорскіх шахцёраў, створанае спецыяльна для іх. Гэта школа.

Вестыбюль — велізарны шкляны акварыум велічынёй з добры квартал. Яркія жоўтыя, зялёныя, чырвоныя рашотачкі вешалак. У кожнага класа асобная вешалка. А класаў у гэ-

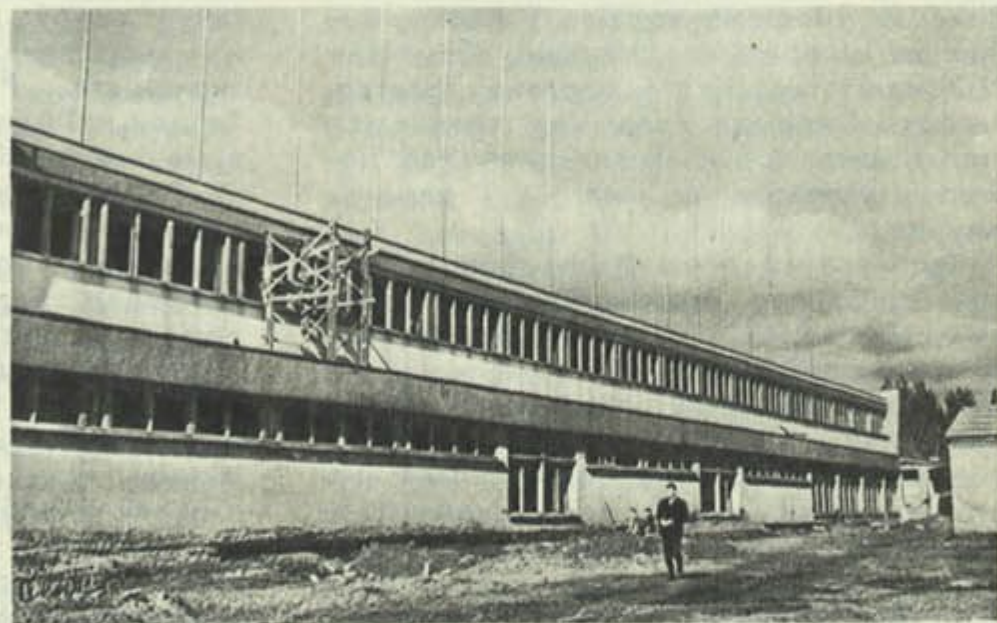
тай школе шмат. Адных першых — дзесяць: а, б, в, г, д, е, ж, з, і, к... У Салігорску — самая вялікая ў Савецкім Саюзе школа, у якой вучацца 1834 хлопчыкі і дзяўчынкі. Актавая зала змяшчае 380 чалавек. Ёсць стацыянарная кінаўстаноўка. Будуюцца басейн, стадыён, спартыўная зала, комплекс спартыўных пляцовак.

У класах цішыня. Схіліліся над кнігамі і сшыткамі дзеці. Парты, за якімі яны сядзяць, — спецыяльнай канструкцыі. Светлыя, з перасоўнымі накрыўкамі. У класе ніколі не будзе душна: дзейнічае прымусовая вентыляцыя. У кожным класе — умывальнік.

Абедзенная зала ў сталовай разлічана амаль на восемсот чалавек. Тут прасторна, чыста, прыгожа. Насценнае панно, рашоткі для кветак...

На першым паверсе — кабінеты, лабараторыі, майстэрні. Звініць званок — і велізарны палац ажывае, звініць сотнямі галасоў, усміхаецца яркай вясёлкай фарбаў. Да чаго ж прыгожыя, вясёлыя, жыццярэдасныя дзеці шахцёраў! Пра такія лёс, пра такія палацы марылі калісьці рэвалюцыянеры! (Здымак унізе).

Нядаўна адсвяткаваў свой 850-гадовы юбілей адзін з старэйшых гарадоў нашай рэспублікі — Слуцк. Нягледзячы на гэты ўзрост, горад малады, з яркімі рысамі сучаснасці. Новыя магазіны, кафэ, кінатэатры надаюць яму гэтыя рысы. Вось

кінатэатр «Цэнтральны» на 600 месц. (Верхні здымак).

А цяпер заглянем на адну з ускраін Мінска. У раёне парку імя Чалюскінцаў ідзе рэканструкцыя адкрытага плавальнага басейна. Новы басейн разлічан на 4000—4500 купальшчы-

каў у суткі (круглы год!). Тут вялікая адкрытая ванна, басейн на 8 дарожак, дзіцячая ванна для тых, хто вучыцца плаваць. (Здымак у цэнтры).

Растуць новыя грандыёзныя збудаванні ў гарадах Беларусі. У імя народа, для яго шчасця...

Літаратурная грамадскасць адзначае шасцідзясяцігоддзе вядомага беларускага паэта Алесь Звонака. Ён належыць да пакалення паэтаў, якія занялі пачэснае месца ў беларускай літаратуры з першых гадоў Савецкай улады на Беларусі і прынеслі з сабою захопляваючую песню новага жыцця. Нарадзіўся Звонак 15 лютага 1907 года ў Мінску ў сям'і рабочага. На яго долю прыпала нялёгкае дзяцінства. З малых гадоў ён выходзіў у Мінскім дзіцячым прытулку, а пасля працаваў батраком. А калі вярнуўся бацька з першай сусветнай вайны, — разам з ім працуе рабочым на цагельні.

Вялікі Кастрычнік узняў шырокія працоўныя масы да свядомага палітычнага жыцця, да будаўніцтва новай, сацыялістычнай культуры. Гэта знайшло свой адбітак і ў літаратурным жыцці краіны. У пачатку дваццатых гадоў ствараецца творчае літаратурнае аб'яднанне «Маладняк», вакол якога пачынаюць гуртавацца ўсе маладыя творчыя сілы. У літаратуру ішлі людзі з фабрык і заводаў. Паспрабаваў свае паэтычныя здольнасці і Алесь Звонак. У 1925 годзе выдавецтва «Маладняк» выпусціла невялічкі зборнік твораў маладых паэтаў, сярод якіх былі таксама і вершы Звонака. Яны вылучаліся выразнасцю, самабытнасцю мовы і не маглі не звярнуць на сябе ўвагі чытача.

Неўзабаве, у 1928 годзе, Дзяржаўнае выдавецтва БССР выдае зборнік яго вершаў пад назвай «Буры ў граніце», дзе паэт усаўляў прыход новага жыцця:

Ты пачуеш, як новае слова
Завітала да нас на парог,
Як нястрымна праходзіць век новы
Па завілінах даўніх дарог.
Як над краем, калісьці загнаным,

СЛОВА ПРА ПАЭТА

Як над краем спрадвечнай журбы
Узыходзіць світанак чаканы,
Несучы незвычайную быль.

Цесная сувязь з жыццём і працай народа няспынна ўзбагачалі творчасць Алесь Звонака новымі тэмамі і яркімі вобразамі. У 1934 годзе выходзіць яго новы зборнік вершаў «Мая Радзіма», цалкам прысвечаны вострым надзеянным тэмам. Паэт выступае ў друку з артыкуламі па пытаннях паэзіі і драматургіі, працуе над абаронай дысертацыі па творчасці народнага артыста БССР Уладзіслава Галубка. Але здзейсніць творчыя планы перашкодзіў беспадстаўны арышт у часы культу асобы, паэт на доўгія гады быў адарваны ад роднай літаратуры.

Але і там, на Далёкай Поўначы, ён застаўся мужным. Набыўшы спецыяльнасць геолага, Алесь Звонак шукаў у вечнай мерзлаце каштоўны метал, які так патрэбны быў нашай Радзіме ў цяжкія гады Вялікай Айчыннай вайны. Аб гэтай цяжкай і высакароднай прафесіі паэт раскажа ў сваёй новай кнізе вершаў, якая з'явіцца ў 1957 годзе пад назвай «Табе адной».

Кніга вершаў Алесь Звонака «Табе адной» сведчыла аб тым, што паэт, прайшоўшы цяжкія жыццёвыя выпрабаванні, вярнуўся ў літаратуру поўны творчых сіл. У 1961 годзе выходзіць з друку новы зборнік вершаў «Запаветнае». Славачы высакародныя справы роднай партыі, Звонак паяе пра дружбу народаў і мір на ўсёй планеце. У гэтым зборніку вершы пра шахцёраў і нафтавікоў Беларусі.

Алесь Звонак нямае ўвагі аддаць такому складанаму жанру, як драматургія. Яго п'еса «Навальніца будзе» па матывах вядомай апавесці Якуба Коласа «На ростанях» прагучала, як эпапея народнай барацьбы за сваё права, волю і шчасце. Атрымаўшы высокую ацэнку ў друку, яна была паказана ў Маскве ў Крамлёўскім тэатры. Другая яго п'еса чакала свайго жыцця на сцэне. Яна ўзняла гераічную старонку жыцця і барацьбы Героя Савецкага Саюза, вернай дачкі беларускага народа — Веры Харужай. Шмат увагі аддае Звонак перакладчыцкай працы і гісторыі нашых дзяржаўных беларускіх тэатраў. Радасна, што да свайго шасцідзясяцігоддзя Алесь Звонак прыходзіць у поўным росквіце свайго шматграннага таленту.

Мікола ХВЕДАРОВІЧ

Разбярка

Алесь ЗВОНАК

Работніцам завода „Нёман“

Пра цябе не чуў я песень звонкіх,
Сціплая дзяўчына з Наднямоння,
Хіба толькі стромкія сасёнкі
Прашумяць імя тваё спрасоння...

Як яны гамоняць патаемна,
Быццам бы на мове чалавечай!..

Я падслухаў голас іх прыемны
У падарожны час аднойчы ўвечар...

Варыць шкло ў пякельнай ванне-печы
Майстар-чарадзея, на справы скоры.
На крышталь бясформенны
Разметчык
Накладае будучыя ўзоры.

Вось прыйшоў ён да цябе, разбярка,
Той крышталь і мутны і няяркі,
Каб заззяць у пераліўным руху,
Праз твае прайшоўшы дзіва-рукі...

Залатыя рукі... Ажывае
Той крышталь, нібы ўвабраўшы сонца,
Нібы грае ў ім вяселька мая
На празрыстым і бліскучым донцы...

Нібы воч тваіх у ім іскрынкі
На чароўных гранях уваскрэслі,
Нібы ў ім гараць твае смяшынкі,
Нібы ў ім твае застылі песні...

Я цалую вашы рукі...

Не гартаў я фаліянтаў пажайцелья старонкі,
Не шукаў пра вас паданняў, пыл стагоддзяў не страсаў.
Чуў я змалку плач ваш горкі, чуў я смех ваш срэбразвонкі,
Беларускія жанчыны — неўміручая краса!

Станам — зграбныя бярозкі, што павыбеглі край руні,
Замест воч — асколкі неба яснай чэрвеньскай пары,
Валасы — ручайкі лёну, галасы — напеў шматструнны,
А ўсмішкі — водбліск ясны сонцавейнае зары.

Колькі вы пакут зазналі — не зазнаў ніхто на свеце!
Кветкі-браткі — вашы слёзы прарасталі па лясках;
Сек няшчадна вам абліччы ліхалеццяў снег ды вецер: —
А не звяла, не змарнела ваша гордая краса!

Гнулі спіны вы ў прыгоне, жалі жыта Радзівілам,
Пелі песні немаўляткам пры лучыне ў цёмны час;
Гадавалі веліканаў, каб дужэў народ-асілак,
Налівалася каб сіла незгінальная ў плячах!

Вы зазналі дым і попел, спусташэнне лютых войнаў,
Хлеб з бядою-лебядою, лёс салдаткі-удавы;
Вы трывожна сустракалі век дваццаты неспакойны;
Не схілялі ў час нашэсцяў непакорнай галавы.

Вам знаёмы кроў і порах, партызанскія сцяжыны,
Помсты жар у сэрцах добрых, дзе б каханню гнёзды віць;
Вы на смерць ішлі без страху, беларускія жанчыны,
У імя Радзімы светлай, міру, шчасця і любві!

Вы ўмелі быць гразою. Чырванець умелі ружай.
Рассыпаць добра алмазы. Карчаваць карэнне зла.
Гэта ваша бессмяротнасць увасоблена ў Харужай,
З вашай мужнасцю Мазанік меч дамоклаў узняла!

Вы — пачатак прыгажосці, вы — жыцця першапрычына,
Бачу будучыню вашу я ў служэнні хараству.
Я цалую вашы рукі, беларускія жанчыны!
Я схіляю перад вамі ў знак пашаны галаву!

Ніна і Уладзімір Дышканцюкі будавалі дамы ў Адэсе.

Электразваршчыцы Ніна Дышканцюк, Аграфена Бульская і Анісія Гальчук за работай.

Малодшая дачка Бульскіх Тоня хоча быць такой, як мама.

Гэтыя сталёныя канструкцыі зоймуць сваё месца ў артэрыях электрастанцый.

Бачыце, якая ДРЭС!

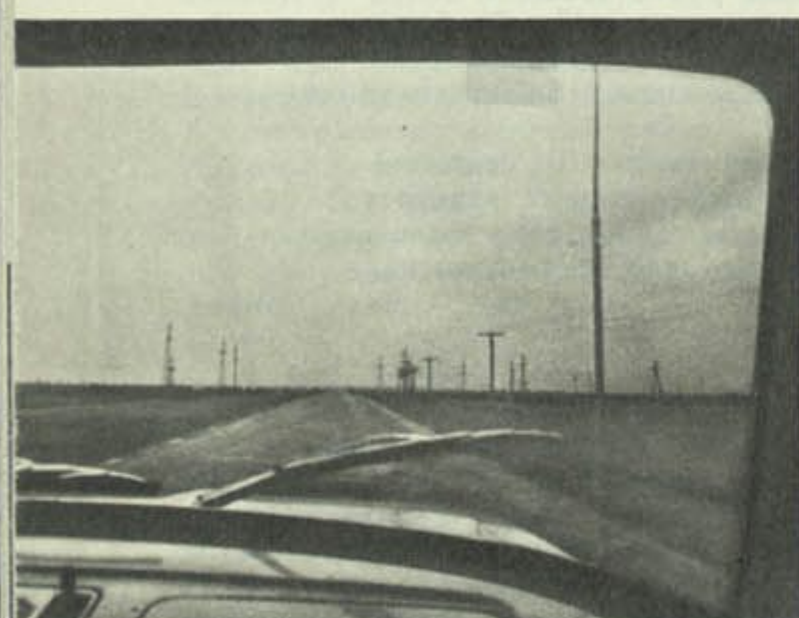

У суботнія вечары Аляксандра Мікалаевіча Бульскага чакаюць дзеці: «Прачытай казку!»

СОНЦА ПА ПРАВАДАХ

Фотарэпартаж Юрыя Іванова

ЦЯПЕР мала хто здзіўляецца, паварочваючы выключальнік у пакоі. Электрычнае святло стала для нас прывычным і неабходным: дзесяткі электрастанцый пасылаюць ток па правадах у гарады і вёскі нашай рэспублікі.

Нядаўна мне давялося пабываць у Белаазёрску — маладым горадзе беларускіх энергетыкаў. Да 50-годдзя Савецкай улады тут здадуць у эксплуатацыю апошні — шосты генератар.

Велізарная металічная канструкцыя заіна на марозе і толькі ў трох месцах адтала. Гэта Ніна Дышканцюк, Аграфена

Бульская і Анісія Гальчук разагрэлі метал агеньчыкамі сваіх электразважак.

У трох сябровак падобныя біяграфіі. Не толькі таму, што ўсе тры будуць электрастанцый. Іх аб'ядноўвае і аднолькавая прафесія — зваршчыцы. І мужы іхнія Уладзімір, Аляксандр і Мікалай працуюць тут жа, на будаўніцтве ДРЭС, брыгадзірамі.

Нямала паездзілі гэтыя сем'і. Ніна і Уладзімір Дышканцюкі будавалі дамы ў Адэсе. Потым у Сімферопалі, у Вінніцкай вобласці, Малдавіі. З 1961 года працуюць на Бярозаўскай ДРЭС.

Аграфена і Аляксандр Бульскія пазнаёміліся ў Эстоніі на будаўніцтве Ахтменскай ЦЭЦ у 1955 годзе. Пасля іхні маршрут пралёг праз Саратаў, Ленінград, Жодзіна, Ангарск, Кішынёў. Цяпер — Бяроза.

У гэтай сям'і трое дзяцей — Валя, Лю-

ба і Тоня. У адзін з зімовых вечароў мы сядзелі ў цёплай кватэры Бульскіх. За акном завываў вецер, кідаючы прыгаршчы снегу на шыбы. Мы глядзелі тэлевізійную праграму з Парыжа.

— Вось спадарожнік «Маланка» — таксама без нашай работы не лятаў бы, — зазначыў Аляксандр. — Хочацца, каб нас успаміналі не толькі тады, калі паварочваюць выключальнік у пакоі...

— Калі закончыце будаўніцтва ДРЭС, вы застанецеся тут, у Белаазёрску? Або зноў куды-небудзь?

— На Лукомльскую ДРЭС запрашалі, — глянуўшы на жонку, сказаў Аляксандр.

Вось такі іхні лёс — будаўнікоў-энергетыкаў. Не паспеюць абжыцца ў новым горадзе, як клічуць іншыя месцы, новыя будоўлі.

Прыгожы лёс!

ДЗЕВЯТЫ ФОРТ

На вуліцы быў май. Цёпла грэла сонца, ярка зелянела трава, і пахла прасторам. І ён, Дзевяты форт, звонку выглядаў вясёла. Акуратны. З чырвонай цэглы. Толькі калоў вочы калючы дрот, нацягнуты зверху над агароджай. Ды вока магло адпачыць на чыстых дарожках, што вялі да форта, на свежапафарбаваных лавачках каля яго, на маладзенькай сімпатычнай дзяўчыне, якая, з кніжкай у руках, сядзела пры варотцах. Экскурсантаў не вельмі многа. Сядзець, нічога не робячы, сумна. Вось і чытае.

А ўнутры, як толькі пераступілі каменны парог, абдало холадам, цвіллю і нечым яшчэ, тым, што студзяніла, ледзяніла ўжо не цела, а душу. Адразу былі змушаны перайсці на шэпт. Здавалася, што з-за кожнага вугла на цябе тут нехта пазірае. Нечае дыханне тут застыла гулкай цішай, у якой аддаецца кожны крок.

І калі ў цемені аднаго вугла вырысавалася постаць паліцэйскага з дубінкай у руцэ, адна жанчына ціха войкнула.

А войкаць, канешне, не было чаго. Паліцэйскі быў несапраўдны: крані яго добра — і пасыплецца пілавінне з акуратна нацягнутага касцюма.

Сёння ён зусім бяскрыўдны, гэты паліцэйскі — з шклянымі вачыма і з пакуллем у галаве. Сёння ён толькі пудзіла. Пудзіла-здань. Пудзіла-пачвара.

Сцішаныя, глытаючы дыханне, ідзе далей. З калідора ў калідор. З цэлі ў цэль.

Тут захавана ўсё так, як было тады. Дашчаныя нары. Суконныя коўдры на голых дош-

ках. Каменная падлога. І краты. Краты на маленечкім, як фортка, акне.

Тут жылі. Адсюль вялі на смерць. Колькі іх прайшло праз гэту цэль? Праз гэты форт?

Яшчэ калі ішлі цераз двор, тоненькая дзяўчынка-экскурсаводка паказала на сцяну з чырвонай цэглы.

— Вось тут расстрэльвалі... Каля гэтай сцяны, — сказала яна.

Тоненькая дзяўчынка гадоў восемнаццаці. Ці разумее яна, ці адчувае, што гэта значыць — расстрэльвалі... Яна ў сваім жыцці, напэўна, не перажыла яшчэ ніводнай смерці блізкіх ёй людзей. І няхай як найдаўжэй не будзе ведаць, што гэта такое. Хопіць таго, што на долю яе аднаго так тады, у тыя гады, выпаў гэты страшны лёс. Не толькі бачыць, як расстрэльвалі іншых, але і самім прыняць у грудзі смяротную долю свінца.

Яшчэ адна цэля. Яшчэ. Зноў нары. Зноў коўдры, пад якімі ляжалі яшчэ жывыя, змучаныя целы. Коўдры, на якіх выносілі тых, хто сканаў. Коўдры, якімі прыкрывалі ад холаду плечы, калі зімою, у мороз, ішлі да той сцяны.

Ішлі і ішлі. Адзін за адным. Разам па некалькі. Дзiesiąткі, сотні, тысячы вязняў.

— Рамэн Ажэ...

— Тадэуш Вінніцкі...

— Іван Быхавец...

Што гэта? Хто гэта гаворыць? Чые імёны і хто называе іх у гэтай гулкай цэлі?

Я азірнулася.

Каля сцяны стаяў малады хлопец у белай тэнісцы. Вала-сы — пад «вожык». Шыя тонкая, і нечакана вялікія кісці рук. Відаць, знаюць работу.

Хлопец углядаўся ў сцяну. На ёй, мусіць, было нешта напісана.

Хлопец чытаў.

І я падышла да сцяны. Стала побач з юнаком. Паглядзела, што ён чытае.

Цвіком ці кавалачкам шкла, ці якім дротам на сцяне былі напісаны імёны. Многа. На розных мовах... Адны — вялікімі літарамі. Другія — меншымі. Коса... Роўна... Надрапаная

на цэгле, літары былі адны — белыя, другія — чырвоныя.

— Romen Ogè...

— Tadeusz Winnicki...

— Іван Быхавец...

І я, разабраўшы, па складах прачытала ўголос гэтыя імёны.

Хто былі гэтыя людзі? Дзе яны цяпер? Хутчэй за ўсё, іх няма на свеце... Можна, іх сэрцы перасталі біцца каля той сцяны, якую паказала нам маладзенькая дзяўчынка-экскурсаводка?

Рамэн Ажэ...

Тадэуш Вінніцкі...

Іван Быхавец...

Я доўга ўглядалася ў гэтыя імёны. Глядзела на іншыя надпісы, на іншыя прозвішчы, але тыя цяжка было прачытаць. А гэтыя, тры, былі відаць добра.

Поўная смутку, я адышла ад сцяны. Ужо выходзіла з цэлі, калі пачула зноў:

— Рамэн Ажэ...

— Тадэуш Вінніцкі...

— Іван Быхавец...

Зноў азірнулася.

Каля сцяны стаяў новы чалавек. Яшчэ адзін з экскурсантаў. І ён чытаў прозвішчы вязняў. У пустой цэлі голас чалавека аддаваўся гулка. Імёны вязняў гучалі, нібы пасіленыя праз мікрафон.

І я ўявіла, як з дня ў дзень, з году ў год ідуць і ідуць сюды людзі. Як чытаюць усе яны надрапаных на сцяне імёны. Як з дня ў дзень, з году ў год гучаць тут, у гэтай гулкай цішыні, імёны тых, каго даўно няма на свеце.

Іх няма, а імёны іх гучаць. Іх паўтараюць і паўтараюць. Старыя і малыя. Жанчыны і дзеці. Усе, хто ўмее чытаць, паўтараюць ўголос:

— Рамэн Ажэ...

— Тадэуш Вінніцкі...

— Іван Быхавец...

Гэтыя імёны сталі бессмяротнымі. Як вера чалавека ў дабро. Як нянавіць да ўсякага злачынства.

КАЛЯ БРАЦКАЙ МАГІЛЫ

Мы ехалі машынаю па шашы. Вакол бушавала лета. Сцяною стаяла спелая збажына. Пякло сонца. Машына штораз уязджала ў зялёныя тунелі.

Раптам здалёк, злева ад дарогі, выплыў і пачаў набліжацца помнік. Высокі. Спічасты. Такія ставяць толькі на брацкіх магілах.

— Давайце выйдзем... паглядзім, — прапанаваў нехта з нашых.

Мы спыніліся. Выйшлі з машыны. Пайшлі да помніка.

Надпіс на помніку нам расказаў, што помнік стаіць на тым месцы, дзе немцы расстралялі жыхароў цэлай вёскі. Зусім выпадкова мы прыехалі ў дзень, калі споўнілася дваццаць тры гады з таго часу.

Да нас падышла старая жанчына ў чорнай сукенцы, у чорнай празрыстай хустачцы на галаве. Яна хадзіла тут, каля магілы. Ubачыла нас і падышла, загаварыла.

— У мяне ж тут сыноч ляжыць... Такі красівы быў, учыцель... І ўнучка ляжыць... І нявестка... І свёкар з свякроўкаю...

У жанчыны былі светлыя вочы. У іх застыў сум. А рукі былі складзены перад сабою на грудзях. Белыя старэчыя рукі на чорнай сукенцы.

— Як жа гэта было?— спытаўся нехта з нашых.

І, як завучаны ўрок, як тое, пра што гаварыла шмат разоў, жанчына пачала расказаць:

— Каля нашай вёскі партызаны забілі двух немцаў... А ў іх жа закон такі быў. Як іхняга аднаго заб'юць, дык паляць усю вёску... Яны і сагналі ўсіх людзей. І мужчын, і кабет, і дзетак... У хлеў пазаганялі... Потым сказалі мужчынам, каб капалі яму. Як тыя выкапалі, сказалі, каб выкінулі наверх рыдлёўкі... А як тыя выкінулі, яны іх і пакасілі... А потым заганылі ўсіх і стралялі... І жывенькіх яшчэ закопвалі... Варушыліся... І крычалі... У мяне тут сыноч ляжыць... Такі красівы быў, учыцель... І ўнучка ляжыць, і нявестка... І свёкар з свякроўкаю...

Цяпер пад пякучым сонцам нам усім было холадна. А жанчына стаяла, усё трымаючы рукі на грудзях, пазіраючы перад сабою вачыма, поўнымі смутку.

— А як жа вы ўратаваліся?— спытаў нехта з нашых.

— Я пад ложак залезла. Пасля, як хата загарэлася, выпайзла. Апаленая была. Самалела. Немец падышоў, нагою капянуў, падумаў, што мёртва... Так і асталася я на сваю пакуту... Тут жа ў мяне сыноч ляжыць... Такі красівы быў, учыцель... І ўнучка ляжыць... І нявестка, і свёкар з свякроўкаю...

— І многа людзей расстралялі?— спытаў нехта з нашых.

— Шэсцьдзесят шэсць чалавек. Дзякуй людзям, помняць іх... Вось нядаўна начальства прыязджала. Міцінг рабіла. Так красіва ўсё абгаварвалі... Цвяты паклалі... І вы вась прыехалі...

Мы моўчкі стаялі каля магілы. А старая яшчэ нешта хачела сказаць нам. Але, мусіць, не ведала, што, і ўсё паўтарала:

— У мяне тут сыноч ляжыць... Такі красівы быў, учы-

цель... І ўнучка ляжыць, і нявестка... І свёкар з свякроўкаю...

У СІМФЕРОПальскім Аэрапорце

Пачатак верасня. Мякае сонца. Пах крыху прывялага лісця, і яблыкаў, кавуноў, вінаграду, якімі завалены тут усе ларочки. Амаль не сціхае гул самалётаў — то далятае здалёк, то ўзрываецца, аж дрыжыць зямля, тут, каля будынка.

На лавачках — хто на сонцы, хто ў ценю, сядзяць пасажыры, чакаюць пасадкі на самалёты. Па дарожках і алеях праходзяць жанчыны ў лёгкіх сукенках, якія адкрываюць іх загарэлыя рукі і плечы. Мужчыны ў тэнісках і белых кашулях, і твары ў іх аж бурыя ад загару, абветраныя, прасоленыя марскім ветрам.

Чуецца смех. Гаворка. І людзі — то заклапочаныя, то вясёлыя, то задумненыя, то бесклапотныя праходзяць перад табой, каб знікнуць у кіпені жыцця і больш ніколі, магчыма, табе не спаткацца.

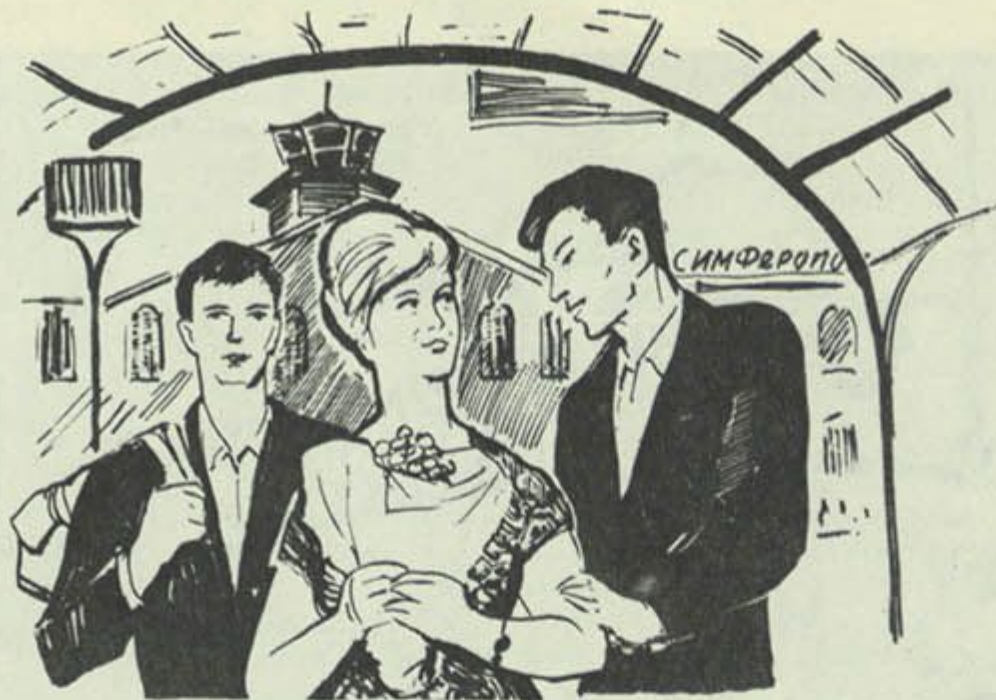
Але вось мая ўвага спынілася на трох. Па дарожцы да аэрадрома ішла жанчына — высокая, светлавалосая, у прыгожай шаўковай сукенцы. У руках яна несла пакет з вінаградом. Пакет быў зроблены не вельмі ўдала, і гронкі вінаграду ледзь не вывальваліся з яго. Жанчына папраўляла пакет, прытрымлівала вінаград рукамі, але на твары ў яе не было заклапочанасці ці раздражнення, якія часта бываюць у чалавека, калі яму нешта не ўдаецца зрабіць. Жанчына ўсміхалася, і, здаецца, каб пакет раптам зусім выслізнуў у яе з рук і пляснуўся вобземлю, яна б толькі зарагатала.

Па баках у жанчыны ішло двое юнакоў. Адзін, старэйшы, гадоў дваццаці трох, высокі, танклявы. Другі — трохі малодзейшы, ніжэйшы ростам, каранасты. Абодва хлопцы былі ў новенькіх, з іголачкі, касцюмах, у бялюткіх кашулях і абодва такія сімпатычныя. І адразу было відаць, што юнакі — браты, а жанчына — іх маці, так усе яны былі падобныя з твару.

У старэйшага ў руках быў невялікі чамаданчык, у малодшага — сумка цераз плячо, якія носяць цяпер маладыя людзі.

Да мяне даляталі словы размовы:

— Вось не паслухалася мяне той раз і намучылася, а цяпер — зноў, — казаў малодшы, забягаючы наперад маці. — Ніколі ты мяне не слухаешся!

— Ах, які ў мяне грозны сын, — адказвала маці, а голас яе смяўся.

— Я ж казаў у сумку пакласці... Давай сюды, — здымаў хлопец з пляча торбу.

Але маці ішла наперад, не звважаючы на просьбу сына.

— А помніш, як у вайну? — сказаў раптам старэйшы сын.

Што ўспомніў хлопец, я не пачула, бо моцна загук, узлятаючы, самалёт. Ды, мо, каб і пачула, не зразумела б, што яны прыгадалі. Мо ў іх успамінах было такое, што зразумела і дорага было толькі ім.

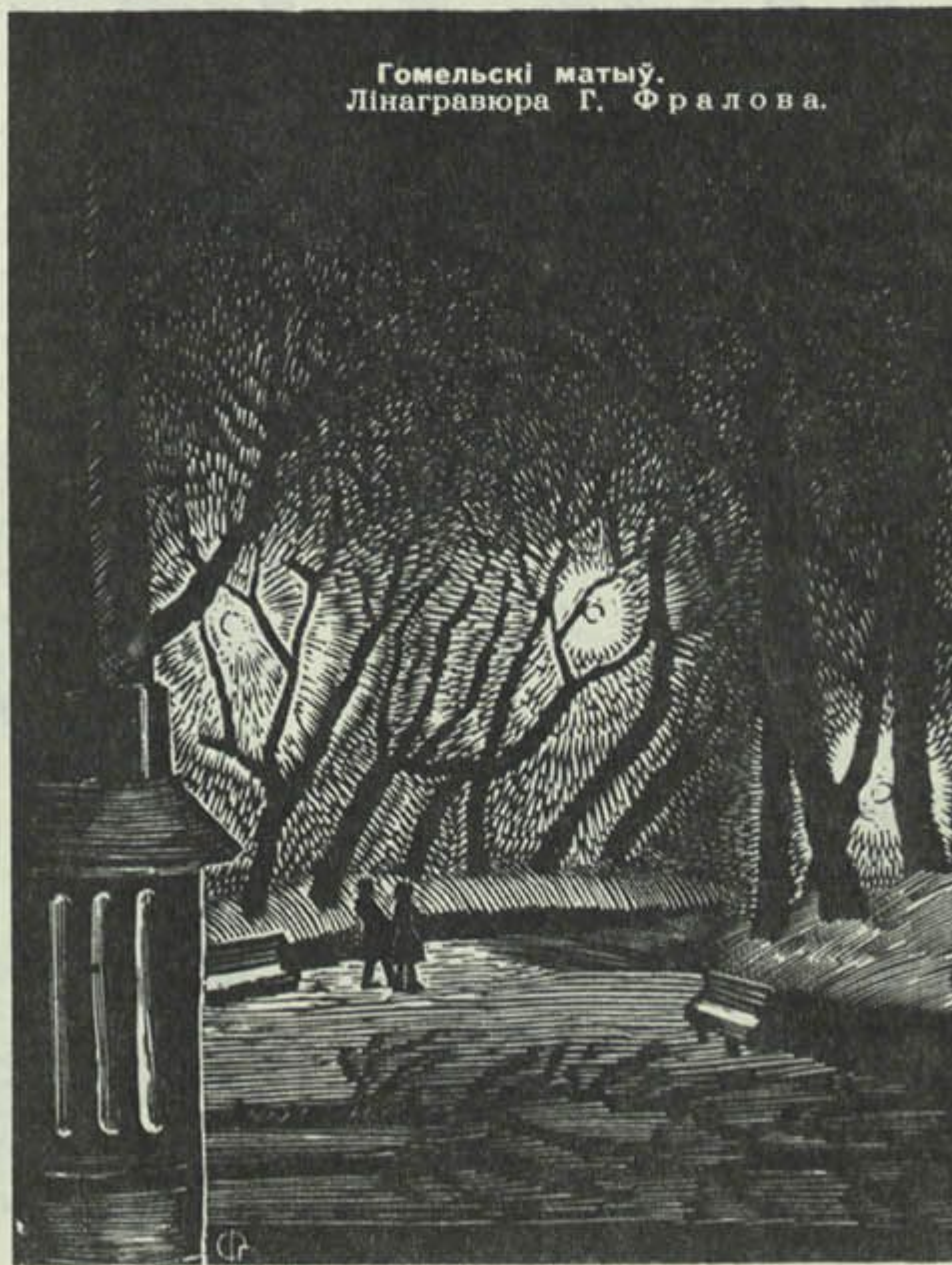
І ўсё ж гэтыя словы мяне ўскалыхнулі. Падумалася, як было гэтай жанчыне тады. Можна, не раз прыходзілася засланяць ёй сваіх дзяцей ад самалётаў з чорнымі крыжамі.

Можна, не раз, сама галодная, несла яна ім аднекуль на стомленых плячах мех бульбы ці круп. Дык хіба цяжка ёй цяпер несці гэты пакет вінаграду?..

— Давай я вазьму, — прасіў цяпер старэйшы сын і працягваў руку, гатовы ўзяць тую ношу.

Але і старэйшаму сыну маці не аддала пакета. Яна энергічна ішла наперад, прыгожа ставячы стройныя ногі, прытрымліваючы рукамі гронкі вінаграду, якія маглі кожную хвіліну зваліцца ёй пад ногі. І па тым, як ішла яна — высокая, светлавалосая, гордая, як каралева, было відаць, што яна шчаслівая. Што ёй добра вась так ісці і яе ноша ёй зусім не замінае.

Гомельскі матыў.
Лінагравюра Г. Фралова.

ДНЯПРОЎСКІЯ САМАБРАНКІ

Змена закончана...

Колькі пра яго сказана ласкавых слоў! Колькі пра яго напісана звонкіх песень!

А каму ж не даводзілася бачыць яго блакітна-яркае цвіценне, яго буйны пераліў?

Лён-лянок, шаўкавісты, валакністы... Ад старадаўніх часоў з ім, лёнам, звязана была ўся доля жанчыны. Сінявокаму даўгунцу, які яна даглядала ў полі, можна было расказаць пра сваё шчасце або выплакаць слёзы, калі здаралася гора. Можна было падараваць любаму чысцюткую-бялюткую сарочку, вырабленую і вышытую ўласнымі рукамі. У час вяселля — паслаць на стол прыгажун-абрус, які, здаецца, увабраў увесь водар палявых кветак. І калі праводзілі ў апошні шлях чалавека, таксама даставалі са дна скрыні развітальны падарунак — ільняную сарочку.

Жанчына даглядала і выбіралала лён, трапала, сукала кудзелью, ткала на кроснах... Ён быў для яе — горкі пот і харошая радасць, песня і невясёлы роздум.

Беларусь здаўна славілася сваім ільном-даўгунцом, сваімі прыгожымі сарочкамі і ручнікамі, абрусамі, посцілкамі. Нават у Галандыі іншы раз зайздросцілі ўмельцам-беларусам.

Таму і куплялі яго за мяжой, таму і ганяліся за беларускім палатном.

На змену льну прыйшлі шоўк і штапель, капрон і лаўсан. Але ж ці выцеснілі яны вырабы з нашага лёну, ці змаглі адабраць тое, што даўно складалася, вякамі?

...Некалькі гадзін язды — і вось дзевяцьсотгадовая Орша з яе вузкімі крывымі вулачкамі.

Аўтобус выскоквае на шырокі праспект. Навокал снежная бэль — і на вершалінах дрэў, і на вялікіх газонах-клумбах, на дахах дамоў і заводскіх будынкаў. Прырода быццам спрабуе спаборнічаць з той бялюткай-чысцюткай тканінай, што выпускаецца тут на камбінаце.

Вось ён, Аршанскі ордэна Леніна льнокамбінат. Нядаўна за вялікія заслугі перад дзяржавай на сцягу камбіната паявілася гэта высокая ўрадавая ўзнагарода. Ордэны і медалі за ганаровую працу атрымалі сотні работніц прадпрыемства. З'явіўся і свой Герой Сацыялістычнай Працы — Георгій Васільевіч Сямёнаў, чулы і патрабавальны дырэктар.

Камбінат быццам перажывае трэцюю маладосць. Першая ма-

ладосць — гэта тыя перадаенныя гады, калі прадпрыемства толькі-толькі становілася на ногі. Другая — пачынаўся выпуск новай прадукцыі, уводзілася другая чарга прадпрыемства. І вось трэці этап — у гэтай пяцігодцы ўводзіцца ў строй новая чарга, пачнецца выпуск больш сучасных, прыгожых, таных тканін.

Не, не выцеснілі беларускі лён больш «модных» тканін. Пра гэта вам скажуць і дырэктар камбіната, і партыйныя, і камсамольскія актывісты. Гэта пацвердзяць усе работніцы. Пацвердзяць сваімі руплівымі рукамі, плённай працай. Тысячы метраў тканін выпускаюць яны штодзённа. **Кожны восьмы метр, што вырабляецца ў краіне, тэцца тут, у Оршы.** А разнастайных абрусаў, пакрывалаў, ручнікоў, сурвэтак столькі, што цяжка пералічыць.

Хоць і невялікі горад Орша, але пра яго ведаюць і на Кубе, і ў Манголіі, і ў іншых краінах сацыялістычнага лагера. Там вельмі высока цэніцца наш беларускі лён.

А ў нас у краіне? Амаль у кожным доме мы можам сустрэць абрусы і сурвэтки, ручнікі і капі. Хто не залюбецца на прыгожыя касцюмы, сарочкі, блузкі?.. Гэта дар нашых беларускіх палёў, дар ільну-даўгунцу.

На Аршанскім камбінате робяць усё, каб іх вырабы былі сучасныя, прыгожыя і танныя. Толькі ў апошні час на прылаўках магазінаў з'явіліся пакрывалы «Палтаўка», «Поўнач», «Кзахская», абрусы «Слуцк», «Усмешка». Яны вельмі спадабаліся пакупнікам.

А мастакі зноў за працай. Ствараюць новыя абрусы, пакрывалы, ручнікі, касцюмныя тканіны з лаўсанам рознакаляровай афарбоўкі.

Сёння кожны чалавек на камбінате — у пошуку. А іх тут — мастакоў і мадэльераў, ткачых і прадзільшчыц, рабочых іншых прафесій — больш 12 тысяч, каля 10 тысяч — жанчыны.

Цэлы тэкстыльны жаночы гарадок. Як і раней, лён — асноўны клопат жанчын. Але на змену нязручнаму верацяну і грувацім кроснам прыйшлі сучасныя станкі, машыны, верацёны... Сюды, на камбінат, штогод прыходзяць адукаваныя людзі, што па-майстэрску спраўляюцца з гэтым сучасным абсталяваннем.

Зіна Кавалюк, напэўна, ніколі не бачыла, як у яе Дубровенскім раёне ў старыя часы ладзілі па хатах кросны, ткалі суровае палатно. У іншы час нарадзілася Зіна. Скончыла дзесяцігодку, прыехала сюды, у Оршу, стала выдатнай ткачыхай.

А Валя Сарокіна, Аня Блізнец, Галіна Івашкевіч, а тысячы іншых — маладых і пажылых... Яны сталі выдатнымі ткачыхамі і роўніцкамі, мастакамі і мадэльерамі. Прынеслі яны з сабой на камбінат яркае веснавое сонца, нябесны блакіт, чырвань руж і зеляніну палёў... Прынеслі, каб пакласці ўсё гэта на палатно, зрабіць яго такім жа прыгожым, як і сама прырода. Бо няма нічога прыгажэйшага за прыроду.

Непадалёк ад камбіната цячэ старажытны Дняпро. І ёсць яшчэ казка пра абрус-самабранку. Дык вось тут, непадалёк ад Дняпра, тысячы жанчын і дзяўчат ткаць свае, дняпроўскія самабранкі, каб прынесці ў кожную хату радасць і шчасце.

І калі яно, шчасце, паселіцца ў вашай хаце — ведайце: прыйшло яно крыху і ад Дняпра, ад чыстых, сумленых, працавітых рук аршанскіх тэкстыльшчыц.

А. АСТРЭЙКА

На сцягу камбіната ордэн Леніна, і на грудзях шліхтэвальшчыцы Марыі Хрыпіннай таксама вышэйшая ўзнагарода Радзімы — ордэн Леніна.

Ударніца камуністычнай працы ткачыха Ніна Кошалева.

— Вось ён, наш беларускі лён, — гаворыць загадчыца асартыментнага кабінета Таццяна Галінікова. У кабінете сабраны больш чатырох тысяч узораў ільняных тканін.

Люда Лаўрыновіч, Ала Бальшакова і Тая Выдрына выйшлі на старт абласных спаборніцтваў лыжніц.

Стаміўшыся ад паўвекавага адзіноцтва, я прыняў цвёрдае рашэнне ажаніцца. Тым больш, што за апошні час мне часта траплялася на вочы аб'ява пасрэднякага бюро «Амур»:

«Мноству людзей бюро «Амур» памагло заключыць шчаслівыя шлюбы!

Не адкладвайце!
Толькі ў нас

шырокі і самастойны выбар!!!»

Бюро мясцілася ў цэнтры горада. Глыбокім паклонам сустраў мяне прыгожаны хлопчык, які стаяў ля ўваходу. Ён быў апрануты ў блакітную ўніформу з бліскучымі гузікамі. Элегантная дзяўчына, што сядзела за нізкім столікам, узяла ад мяне, ласкава ўсміхнуўшыся, 20 франкаў.

ты аддавала толькі мне, аднаму. Я рашуча накіраваўся ў пакой «зусім адзіночкі».

І ў гэтым пакоі нікога не было. Я адчуваў сябе, як бульбіна ў сарціровачнай машыне: перада мною ў шосты раз маячылі двое дзвярэй... На гэты раз надпісы гаварылі пра гаспадарчыя якасці будучай жонкі. Адны гаварылі: «Ахвотна цыруе шкарпэткі, шые сабе сукенкі, гатуе абеды». Другія папярэджвалі: «Любіць гуляць у брыдж, хоча мець хатнюю работніцу»...

Вядома, «ахвотна цыруючыя» атрымалі верх. Я пацягнуў ручку гэтых дзвярэй і ўжо не здзівіўся, убачыўшы за імі яшчэ двое дзвярэй. Мне нават пачынала падабацца, што бюро «Амур» так старанна класіфікуе

ЯК Я ВЫБІРАЎ САБЕ ЖОНКУ

Жан АНБЕР

— А цяпер папрашу вас, — прашчэбятала яна, — прайдзіце ў наступны пакой! Прачытаеце надпісы на дзвярах — і ідзіце далей!.. Ваш лёс, масье, цяпер у вашых уласных руках!..

Падзякаваўшы, я пашыбаваў у суседні пакой. На процілеглай яго сцяне я ўбачыў двое дзвярэй. На адных вісела таблічка: «Жонка — на ўсё жыццё!», на другіх — «Муж — да магілы!».

Я, натуральна, увайшоў у дзверы, надпіс на якіх абяцаў «жонку на ўсё жыццё»... Увайшоў і зноў убачыў двое дзвярэй. На правых вісела таблічка: «Бландзінкі», на левы — «Брунеткі»...

Павінен прызнацца, мне чамусьці заўсёды больш падабаліся бландзінкі. Таму я адчыніў правыя дзверы — і зноў апынуўся перад двума дзвярыма! На левых значылася: «Маладыя, цудоўныя дзяўчаты». На правых: «Вопытныя, спелыя жанчыны і ўдовы...» Самі разумеюць, мяне пацягнула налева. Перада мною, як і раней, маячылі двое дзвярэй! Але дылема была іншая: «Зграбныя, класічнага целаскладу» або «Таўстушкі, з невялікімі фізічнымі недахопамі!».

Доўга думаць я не стаў: зграбнасць — вялікая справа, хіба не так?..

Але і ў пятым пакоі я не знайшоў ні душы... Зноў — двое дзвярэй і два надпісы: «Са шматлікай раднёй» і — «Зусім адзіночкі».

Мне хацелася, каб мая будучая жонка ўсю ўвагу і клопа-

сваіх кандыдатак!.. Надпісы на дзвярах тут датычылі ўжо разумовага развіцця і ўнутраных вартасцей нявест: «Высакародная, чуллівая прастушка» і «Геніяльная, жыве найвышэйшымі духоўнымі інтарэсамі»... Лічачы, што геніяльнасці і найвышэйшых духоўных інтарэсаў у мяне хопіць на дваіх, я ўвайшоў у дзевяты пакой. Справа вісела таблічка: «Будзе кахаць свайго мужа», злева — «Хоча, каб муж насіў яе на руках»...

Дзяўчына, якая будзе мяне кахаць? Уперад, толькі ў гэтыя дзверы!..

У дзесятым пакоі я зноў убачыў двое дзвярэй. Таблічкі на іх прапанавалі вырашыць таксама, па сутнасці справы, немалаважнае пытанне: «Багатая, з добрай кватэрай» або — «Бедная, як царкоўная мыш!».

Вы, мусіць, ужо здагадаліся, якія дзверы адчыніў я, маючы магчымасць такога выбару!

Я расчыніў гэтыя дзверы, пераступіў парог і... апынуўся на вуліцы!

Прыгожаны паж у блакітнай ўніформе з бліскучымі гузікамі, які сядзеў ля выхода, моўчкі уручыў мне ружовы канверт. У ім знаходзіліся люстэрка і запіска:

«Перш чым прад'яўляць таку патрабаванні да будучай жонкі, вам неабходна ўважліва і аб'ектыўна вывучыць ваш уласны адбітак у прыкладным люстэрку!..

З прывітаннем — «Амур».
Пераклад з французскай мовы.

„ВЕШЧЫЯ“ СНЫ

Забабоны, вера ў прыкметы, у прадказанні варажбітак былі вельмі распаўсюджаны ў нашай краіне ў дарэвалюцыйны час. Свяшчэнная кніга хрысціян Біблія прыводзіць прыклады, калі тая ці іншая падзея прадказвалася ў сне, звышнатуральнымі сіламі. Пра гэта ж гаварылі кнігі, напісаныя рэлігійнымі аўтарамі: нібыта нейкі святы даведаўся пра будучае ў час сну і прадказаў яго людзям. Няма ла хадзіла па руках розных соннікаў, дзе пералічаліся і каменціраваліся сны. Маўляў, сніць жэмчуг — гэта да слёз і смутку, узнімацца на гару — да багацця і г. д.

Ёсць і цяпер людзі, якія лічаць, што сны маюць патаемны сэнс, што па іх можна прадказаць лёс, даведацца пра будучае.

Нашы далёкія продкі думалі, нібыта ў чалавека ёсць бесцялесная душа, з якой звязаны сон і снабачанні. Душа адлятае ў час сну і, вярнуўшыся, перадае свае ўражання. Калі верыць у існаванне такой душы, то ў снах можна знайсці якія хочаце прадказанні. На гэтым часта спекулявалі ды і цяпер спекулююць шарлатаны, абдурваючы даверлівых людзей.

Але ўжо з даўніх часоў людзі спрабавалі знайсці сапраўдныя прычыны гэтых з'яў. У I стагоддзі да нашай эры грэчаскі ўрач і філосаф Алкмеон Кратонскі меркаваў, што сон звязаны са спливаннем крыві з вен. Пазней Арыстотэль тлумачыў сон «астываннем унутранага агню».

У I стагоддзі да нашай эры спробу матэрыялістычнага вытлумачэння сну зрабіў вялікі рымскі філосаф-атэіст Лукрэцый Кар. Ён сцвярджаў, што вобразы сноў выклікаюцца станам цела, якое працягвае перажываць уражання, атрыманыя наяве.

Праўда, падобныя выказванні былі адзінкавыя, бо ў тую часу мала хто сумняваўся ў тым, што сны выклікаюцца боскай сілай.

Спатрэбілася тысячагадовае развіццё навукі, перш чым удалося знайсці сапраўдныя прычыны сну і снабачанняў.

Даследуючы дзейнасць мозгу чалавека, І. П. Паўлаў даў, што мозг — гэта цэнтр кіравання ўсімі органамі нашага цела. У мозгу чалавека знаходзіцца да 15 мільярдаў нервовых клетак — нейронаў, якія кіруюць усёй псіхічнай дзейнасцю чалавека. І. П. Паўлаў раскрыў сутнасць вышэйшай нервовай дзейнасці: гэта не што іншае, як вынік узаемадзеяння двух нервовых працэсаў — узбуджэння і тармажэння.

Калі на нервовыя клеткі дзейнічае шмат раздражненняў, то ўзбуджэнне разліваецца па ўсім мозгу — арганізм не спіць. Калі ж клеткі стамляюцца, наступae працэс тармажэння. Гэта і ёсць сон — ахоўная рэакцыя арганізма. Сон выратоўвае нервовыя клеткі ад разбурэння.

Недахоп сну можа выклікаць гібель арганізма. Дослед, праведзены акадэмікам І. Р. Тарханавым, ярка сведчыць пра

гэта: сабакі пасля 25 сутак галадання поўнасю паправіліся, калі ім сталі даваць ежу, але пасля пяцісутачнай бяссонніцы загінулі.

У глыбокім сне чалавек не бачыць сноў. Але варта глыбіні сну паменшыцца — і ў мозгу чалавека ўзнікаюць жывыя малюнкi. Усякі сон мае матэрыяльную аснову — сляды мінулых раздражненняў у кары галаўнога мозгу. У сне чалавек не можа ўбачыць таго, што не сустракалася ў рэальным жыцці. Вучонымі ўстаноўлена, што сляпыя (ад нараджэння) не бачаць сноў, дзе былі б зрокавыя вобразы, а глуханымыя ніколі не чуюць у сне гукаў.

Паколькі ўзбуджэнне клетак у час няпоўнага сну ўзнікае хаатычна ў розных месцах, то і сны часта ўяўляюць сабою фантастычныя малюнкi. Гэта і зразумела: свядомы лагічны кантроль галаўнога мозгу ў час сну адсутнічае або значна аслаблены. Сон — гэта «небывалая камбінацыя былых уражанняў», — гаварыў І. М. Сечанаў.

Такім чынам, несумненна, што агульнай асновай сноў служаць сляды, пакінутыя ў нервовых клетках тымі ці іншымі сігналамі раздражняльнікаў.

Высвятленне сутнасці сну дае нам ключ да таямніцы «вешчых» і «прарочых» сноў. Прыкладзём прыклад. Амерыканскі палеантолаг Ч. Штэрнберг у сваёй кнізе «Жыццё паляўнічага за выкапнямі» расказвае пра адзін цікавы выпадак.

ТВОРЦЫ ПРЫГАЖОСЦІ

— Ты памаладзела і папрыгажэла, — кажучь вам сяброўкі.
— Так, ты сапраўды папрыгажэла, — кажа вам самы сумлены і шчыры сябар — люстэрка. — Якая ў цябе прычоска!
— Гэта прычоска вам да твару, — гаворыць цырульнік. І вы, яшчэ раз зірнуўшы на сябе ў люстэрка, пераконваецеся, што ён кажа праўду. Сапраўды, як многа азначае для жанчын умела выбраная прычоска! Зайдзіце ў цырульню і зрабіце прычоску не «самую модную», а тую, якая вам да твару. Асабліва раім зайсці ў Мінскі салон прыгажосці — там кожны майстар — чараўнік. І Маша Шынкаловіч, якую вы бачыце на здымку, — таксама чараўніца.

Згадзіцеся, што Каця Арцямук таксама памагае нам, жанчынам, стаць прыгажэйшымі. Яна працуе звераводам у Брэсцкай зверагаспадарцы, гадуе серабрыста-чорных лісіц і норак. Норка, серабрыста-чорная лісіца — моднае футра, яно ўпрыгожвае нас.

Вучонаму неабходны былі лісты старажытнай папараці. Ён шмат пра гэта думаў і неяк аднойчы ўбачыў у сне, што лісце папараці ляжыць ля падножжа гары, за некалькі кіламетраў ад горада, дзе ён жыў. Хоць вучоны і не быў прымхлівы чалавек, ён усё ж ранкам пайшоў да гары. І сапраўды знайшоў там лісце!

Чым не «вешчы», «прарочы» сон? Каб прыснілася такое прымхліваму чалавеку — пайшла б пагалоска пра «цуд», пра «боскае» ўмяшанне. На самай справе ўсё адбылося натуральным шляхам. Сам Штэрнберг даў гэтаму тлумачэнне. Аказваецца, некаторы час назад ён паляваў у гэтым месцы на коз. Калі ён да іх падкрадваўся, то, не звяртаючы асаблівай увагі на асобныя прадметы, міжволі глядзеў і пад ногі. Аднак ад машынальнага позірку, кінутага на лісце, у кары галаўнога мозгу засталіся сляды, якія і ажылі ў сне.

У сне часам яскрава паўстаюць малюнкi вельмі даўніх падзей, на якія чалавек зусім забыўся, або такія дэталі, якіх ён, здаецца, ніколі і не бачыў.

Але нічога дзіўнага тут няма. Чалавечы мозг захоўвае ўсе ўражанні нашага жыцця. У звычайным жыцці можна нават не звярнуць на іх увагі, прайсці міма, не запомніць. Мы ўсведамляем, запамінаем толькі тое, што ўваходзіць у сферу нашага практычнага жыцця. Тое ж, што ў даны момант не з'яўляецца для нас цікавым, нібы праходзіць міма. І аднак жа ўсё — і важнае і не важнае — фіксуецца ў нашым мозгу і пры пэўнай сітуацыі можа ўспамінацца.

У снах мы можам убачыць самыя незвычайныя малюнкi, але ў хуткім часе яны забываюцца, калі не супадаюць з будучай рэчаіснасцю. Запамінаюцца звычайна тыя, якія аказаліся «вешчымі».

Так, калі якому-небудзь чалавеку прыснілася, што ў яго выпаў зуб, і ён верыць, што павінна адбыцца няшчасце, то ён абавязкова ўспомніць пра гэты сон, калі сапраўды страціць блізкага чалавека, хоць бы пасля гэтага мінуў цэлы год.

«Вешчыя» сны — гэта не што іншае, як супадзенне з далейшай падзеяй. Як заўважае прафесар Л. Л. Васільеў, «па тэорыі імавернасці так і павінна быць: шмат сноў, шмат падзей, тое-сёе абавязкова супадзе».

Вельмі часта «вешчыя» і «прарочыя» сны тлумачацца матэрыяльнымі прычынамі. Так, адзін чалавек у сне некалькі разоў душыўся косткай, потым захварэў на ангіну. Другому, які таксама захварэў на ангіну, прысніўся відэлец. Ні костка, ні відэлец не маюць ніякага дачынення да ангіны. Як жа растлумачыць, што сон у нейкай ступені «прадказаў» хваробу?

Справа ў тым, што ў сне чалавек можа адчуваць нават вельмі слабыя сігналы, якія паступаюць ад захворваючых участкаў арганізма. Удзень гэтыя слабыя сігналы патанаюць у патоках яркіх уражанняў, вобразаў, інтарэсаў, клопатаў. У сне мацней забалела горла, і чалавеку прыснілася костка. Ссунулася коўдра ў час сну, замерзлі ногі, і чалавеку можа прысніцца, што ён бегае па снезе босы або ловіць рыбу, забраўшыся па калена ў ваду.

Факты, навуковыя даследаванні пераканаўча сведчаць аб матэрыяльнай прыродзе працэса сну, аб натуральных прычынах снабачанняў і не пакідаюць глебы для прымхаў, для ўяўлення, што нібыта сны могуць быць «вешчыя».

«Старэйшая сястра» — так называецца новая шырокаяэкранная мастацкая кінааповесць, створаная рэжысёрам Г. Натансонам на кінастудыі «Мас-фільм» па матывах аднайменнай п'есы Аляксандра Валодзіна. Яна расказвае пра адну невялікую сям'ю з яе клопатамі і радасцямі, з выразным сур'ёзным жыццёвым праблем і маленькіх канфліктаў. Праз лёс і ўзаемаадносіны герояў — старэйшай сястры Надзі, учарашняй школьніцы Ліды, іх дзядзі Ухава і іншых дзеючых асоб — аўтары кінакарціны паказваюць, як неабходна кожнаму чалавеку знайсці сваё прызначэнне. Яшчэ ў запыце на сцэнарыі А. Валодзіна пісаў: «Чалавек павінен ажыццявіць усе свае магчымасці, інакш ён не будзе шчаслівым, інакш і людзям, якія жывуць побач з ім, будзе горш, інакш і чалавецтва будзе бяднейшае». У гэтым і заключана галоўная тэма фільма.

Карціна не паўтарае вядомых пастановак п'есы на сцэне, яна з'яўляецца самастойным кінематаграфічным творам.

Галоўныя ролі выконваюць: Надзя — Т. Дароніна, Ліда — Н. Ценякова, Ухаў — М. Жараў, Кірыл — В. Саломін, Валодзя — Л. Кураўлёў, Шура — В. Шарыкіна, Агароднік — Е. Еўсцігнеў, Нэля — І. Чурыкава.

Калісьці, у глыбокай старажытнасці, нехта прыдумаў кола. Яно стала часткай вопыту чалавецтва, і цяпер ужо няма патрэбы вынаходзіць яго зноў. Але ёсць адкрыцці, якія павінен рабіць чалавек для сябе кожны чалавек. Чужы жыццёвы вопыт не замяняе ўласнага. Пра такія адкрыцці, з якіх складаецца жыццё чалавека, што ўступае ў пару сталасці, і расказвае новая мастацкая кінастужка «Хто прыдумаў кола?», пастаўленая рэжысёрам Уладзімірам Шрэдэлем на кінастудыі «Ленфільм» па матывах аповесці В. Кракоўскага «Вяртанне да гарызонта». Героя карціны — мілага і смешнага семнаццацігадовага хлопца — вызначае бескампраміснасць, нецярплівасць да мяшчанства, нейкі духоўны максілізм. Ён прад'яўляе да

Кадр з кінафільма «Дзядзечкаў сон».

сябе і да людзей самыя высокія патрабаванні, без маральных скідак і паслабленняў. Ён адкрывае для сябе навакольны свет і адначасова судзіць яго па самаму высокаму рахунку. У галоўных ролях здымаліся Юра Каральчук, Галіна Нікуліна, Міхаіл Глузскі, Паліна Кумачэнка.

Творы выдатнага рускага пісьменніка Ф. М. Дастаеўскага шмат разоў экранізаваліся і ў нас і за рубяжом.

І вось цяпер на экраны рэспублікі выпускаецца экранізацыя аповесці Дастаеўскага «Дзядзечкаў сон». Карціна пастаўлена рэжысёрам Канстанцінам Воінавым на кінастудыі «Мас-фільм».

Якіх жа артыстаў убачыць глядачы ў фільме? Вядома, ролю князя павінен іграць акцёр, які добра валодае сатырычнай зброяй. Думка ўсіх членаў творчай групы была аднадушная — Сяргей Марцінсон! І ўсё ж не князь іграе першую скрыпку ў фільме. Асноўная яго гераіня — «намільфотная дама», як яе называе Дастаеўскі, Марыя Аляксандраўна Маскалёва. Каго ж запрасіў на гэтую ролю Воінаў? Актрысу Лідзію Смірнову. У карціне здымаліся таксама папулярныя кінаакцёры Людміла Шагалова, Нона Мардзюкова, Мікалай Кручкоў, Ала Ларыёнава, Клара Лучко.

Р. КАПЛЯ

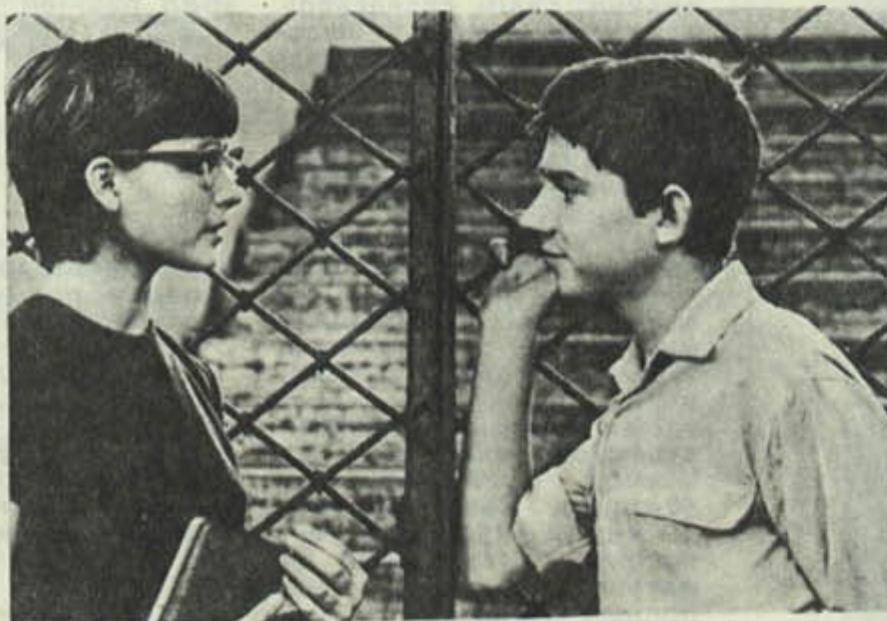
Кадр з кінафільма «Маці Хвiцiя».

Кадр з кінафільма «Старэйшая сястра».

Кадр з кінафільма «Хто прыдумаў кола?».

ЯЕ КЛОПАТЫ

Чым бліжэй Ніна падыходзіць да фермы, тым больш ахопліваюць яе прывычныя штодзённыя клопаты.

Ці ацялілася Зорачка? Ці прывязуць своечасова адгон, ці падвязуць сіласу?

Клопаты налятаюць роем. Ніна, сама таго не заўважаючы, паскарае крок.

У кароўніку пазвоньваюць ужо ведромі даяркі. Яны таксама толькі што прыйшлі. У даяркі Ніны Тофаравай прыпухлыя ад стомы вочы. Ніна Лявонаўна адразу падыходзіць да яе:

— Як Зорачка?

— Вунь, бачыш, прыгажуні! Даярка паказвае ў кут. Там на саломе ляжыць аксамітны камычок. Гэта цялё ад Зорачкі.

— Ах ты, харошы мой! — нахіляецца над ім заатэхнік. — Ах ты, маленькі, есці, напэўна, хочаш?

— Толькі што давалі, — гаворыць Тофарава. — Сце, як насос.

— Вось і добра. Адразу па-

сля даення занясеш у цялятнік.

Але тут заатэхнік сустракае стомлены погляд даяркі і перадумвае:

— Але ведаеш што — ідзі адпачывай. Я сама зраблю.

— Дзякую табе, — ажыўляецца Ніна Тофарава. — Разумееш, я з трох гадзін тут...

Чатыры гады працавала Ніна Здановіч даяркой у родным калгасе, па 4.500 кілаграмаў малака атрымлівала ад кожнай каровы. Зараз яна заатэхнік.

Клопатаў у яе шмат. На малаказаводзе трэба вызначыць тлустасць малака, дастаўленага з ферм калгаса. Правярыць, ці пачысцілі цялятнік, які парадок у кароўніках, выпісаць у праўленні камбікармы для жывёлы. Кожная хвіліна яе дня належыць няхай будзённай, але неадкладнай і важнай справе.

А. БОРСКИ,
калгаснік.

Калгас імя XX з'езда КПСС.
Полацкі раён.

Н. П. Клінцэвіч.

Гэтая сціплая, простая жанчына ўсім жыццём сваім за-служыла павагу людзей.

Былая батрачка Надзя Клінцэвіч радасна сустрэла прыход Савецкай улады ў 1939 годзе. Яе мужу, Георгію Фамічу, аднасяльчане аказалі вялікае давер'е, выбраўшы яго першым дэпутатам Трабскага сельсавета.

Пачалася вайна. Старшыня сельсавета становіцца народным мсціўцам. Зімой 1943 года ён загінуў. Яго месца ў партызанскім атрадзе заняла жонка.

Насталі мірныя дні. Цяпер, вось ужо 22 гады, Надзя Пятроўна — сувязіст. Трабскае аддзяленне сувязі, якое яна

ВАМ ПІСЬМО!

Надзя Пятроўна Клінцэвіч — старэйшы работнік сувязі нашага раёна. Даўно яна вывела сваіх дзяцей у людзі. Дачка стала медыкам, сын — маракм. Сама атрымлівае пенсію. Аднак не можа расставіцца з любімай работай. Хочацца заўсёды быць з людзьмі, заўсёды быць патрэбнай ім.

ўзначальвае, стала адным з першых у Іўеўскім раёне калектывам камуністычнай працы.

І няхай гэтыя кароткія радкі прачытае Надзя Пятроўна як пісьмо, адрасаванае на гэты раз ёй. Няхай адчуе ў ім вялікую даніну павагі.

Я. МАКОЎСКИ
Фота аўтара.

ТВОРЦЫ ПРЫГАЖОСЦІ

Знаёмцеся: Мая Фёдараўна Рыбалкіна і яе су-веніры з серыі «Лянок».

Беларусь здаўна славіцца сваімі ўмельцамі — разбірамі, тачамі. Славуныя слукі паясы завявалі сусветнае прызнанне сваім своеасаблівым арнамантам і высокім майстэрствам выканання.

Мастак віцебскай панчошна-трыкатажнай фабрыкі «КІМ», член Саюза мастакоў СССР Мая Фёдараўна Рыбалкіна шмат гадоў збірае і вывучае ўзоры народнага прыкладнага мастацтва. На аснове гэтых багацейшых матэрыялаў яна стварае новыя беларускія сувеніры.

Мая Фёдараўна дэманстравала свае творы на многіх выстаўках. Да 50-годдзя Савецкай улады яна рыхтуе серыю сувеніраў, створаных па матывах беларускіх народных назак.

ДЗЯКУЙ ТАБЕ, ФЁДАРАЎНА!

У коміне галосіць зімовы вецер.

Ганна Фёдараўна глянула на гадзіннік: хаця б не заспаць! Хаця б не спазніцца са снеданнем: лесарубы рана ідуць на работу...

Работу іх яна ведае добра. Некалі і сама валіла лес на дзялянках, церабіла сучча, раскрыжоўвала драўніну. А потым прапанавалі ёй стаць паварыхай.

Лесарубы на тыдзень выязджаюць з дому. І ў дождж, і ў мороз працуюць. А гэта не лёгка. Пасля такой працы і абед павінен быць і гарачы, і смачны, і каларыйны.

Угаварылі Ганну! Шышла, стала яна паварыхай. Ад рання да вечара ля пліты, варыць, смажыць. І прыслухоўваецца да тупату за дзвярыма: ці ідуць лесарубы?

Яны прыходзяць шумныя, садзяцца за сталы ў невяліччай сталовай. А Ганна Фёдараўна паглядае, ці з апетытам ядуць людзі.

— Дзякуй табе, Фёдараўна! — кажуць яны.

І так дзень у дзень ужо дзесяць гадоў.

А. ПАЦЁМКИН

Барысаўскі лесаўчастак.

МІЛЬЁН ПАСАЖЫРАЎ

Дванаццаць гадоў у Пінскім аўтобусным таксаматорным парку працуе кандуктарам Соф'я Іванаўна Вазновіч. Яе паважаюць не толькі таварышы па працы: Соф'ю Іванаўну ведаюць тысячы гараджан. За сямігодку яна перавезла наля мільёна пасажыраў. І ніводнага папроку, ніводнай скаргі. Але затое мноства падзяк, цёплых слоў, добрых пажаданняў.

З самага пачатку рабочага дня кандуктар стварае людзям добры настрой. З жартамі, прымаўнямі ўсіх яна ўладкуе ў аўтобусе, кожнаму знойдзе месца. Хоць і цесна бывае ў машыне, але ніхто не спрачаецца, не крыўдзіцца. І так праходзіць у яе кожны рэйс — весела, памяркоўна.

Г. НАЗАРАНКА,
сакратар партарганізацыі Пінскага аўтобусага таксаматорнага парка.

ВЕЧНА ЖЫВАЯ, ВЕЧНА ПРЫГОЖАЯ...

Любоў да прыроды—найкаштоўнейшую духоўную якасць чалавека—трэба пастаянна і настойліва выходзіць з самага ранняга дзяцінства. Толькі тады яна можа сфарміравацца ва ўстойлівую рысу характару.

Ярка, захапляючая прыгажосць кветак, ззяючыя ў сонечных промнях імклівыя ручаі, гоман зялёнага бору, вясёлыя матылькі, птушыны спеў—усё гэта выклікае водгук у чулай душы дзіцяці, пастаянна ўзбагаджаючы яе новымі ўражаннямі. Але самі дзеці не заўсёды здолеюць заўважыць гэта, калі ім свечасова не ўкажуць, не памогуць дарослыя. Толькі пры пастаяннай дапамозе бацькоў развіваецца гэта рыса—ўспрымальнасць да хараства прыроды. Вядомая французская пісьменніца Жорж Санд успамінала: «Мая маці несвядома і наўна адкрывала мне аблічча цудоўнага, з ранняга дзяцінства далучаючы мяне да яго праяўленняў. Калі яна бачыла прыгожае воблака або прыгожы заход сонца, светлую, празрыстую рачную плынь, яна спыняла мяне і гаварыла: «Глянь, як хараша!» І вось гэтыя рэчы, якіх я, магчыма, і не заўважыла б, з'явіліся мне ва ўсёй прыгажосці, нібыта ў маці быў у руках магічны ключ, што адмыкаў мой розум таму няяснаму, але глыбокаму пачуццю, якое жыло ў ёй самой».

Прыгажосць у прыродзе ёсць усюды, і бацькі заўсёды могуць указаць на яе дзіцяці. Асабліва глыбокія ўражання выклікае ва ўсюкую пару года хараство лесу. Увесну ён аздоблены першай свежай лістотай, улетку—увесць у пышным зялёным убранні, з маляўнічымі палянамі... Барвы ранняй восні, пушыстая белы зімовага ўбору... Не праходзіць міма гэтага хараства, пры кожным зручным выпадку звяртайце на яго ўвагу вашага дзіцяці!

А ў полі, на агародзе, у доглядзе хатніх жывёл? І тут ёсць свая прыгажосць. Стройнасць, грацыёзнасць жывёл, імкліваць іх рухаў... Сняжонкі лён, ружавата-малочная грэчка, залацісты шмель на чырвонай галоўцы канюшыны... Роўныя радочки пасеваў, хараство здаровых, чыста праполатых раслін... А як радуецца дзеці першым ярка-зялёным агуркам, сакавітай чырвані памідораў, аранжавым вянкам сланечніку!

Але ці толькі ў часе прагулкі можна выходзіць пачуццё прыгажосці? Хіба мала можна ўбачыць і паказаць дзіцяці ў акно! І гэта таксама паможа лепей пазнаць прыгажосць прыроды, духоўна наблізіцца да яе.

Ваш сын ці дачка бываюць у парку ці за горадам і без вас: з сябрамі, у школьных экскурсіях, прагулках. Вельмі карысна, калі бацькі пацікавяцца: а што бачылі яны, што асабліва спадабалася ў час прагулкі?

Адчуваючы прыгажосць прыроды, любячы яе, дзіця будзе берагчы, ахоўваць дрэвы, кветкі, жывёл, птушак. Бацькі аднаго хлопчыка расказвалі, што яшчэ ў трохгадовым узросце іх сын вельмі любіў кветкі, з радасцю назіраў заход сонца, пільна ўглядаўся ў прыгажосць люстраной хвалі, падоўгу любавалася гаманлівымі ручайкамі. Убачыўшы прыгожую кветку, ён блізка падыходзіў да яе, ласкава «гутарыў» з ёю, паціхеньку дакранаўся рукой. Але ніколі не імкнуўся сарваць! У яго спыталіся: «Чаму ты не рвеш кветкі?» Хлопчык адказаў, што яны падабаюцца яму, калі растуць.

Бацькі пры кожным зручным выпадку падтрымлівалі развіццё гэтай каштоўнай рысы характару. Калі траплялася на вочы зламанае дрэўца, маці гаварыла: «Глянь, Саша, дрэўца зламалася. Трэба яго выратаваць!» А пасля сам Саша, убачыўшы, як нехта закідаў маладыя сасонкі ссечанымі лапкамі, прасіў: «Мама, давай вызвалім дрэўца!» Любоў да прыроды ўплывала і на яго адносіны да бацькоў, да малодшага брата. І ў выхаванні гэтай рысы рашучую ролю адыграў прыклад дарослых.

Вельмі шкодзіць дзецям, калі яны бачаць жорсткае абыходжанне з жывёламі. Вядомы выпадак, калі малое пачынала з таго, што з асалодай адрывала крыльцы ў жы-

З малых гадоў прывіваюць вучням любоў да прыроды. Так заведзена ў васьмігадовай школе сяла Дземехі Рэчыцкага раёна.

Фота Л. Грыдзінай.

вых мух, потым адкручвала галаву птушцы, а пасля, з узростам, становілася бессардэчным, бязлітасным і да людзей.

Нярэдка бачыш дзяцей з сачкамі: яны ідуць лавіць матылькоў. Вось першы, прычым досыць эфектыўны метадад выхавання чэрствасці і эгаізму! Рэдка злоўлены матылёк застаецца непашкоджаным. Спачатку малы не пашкадуе зламанага крыльца, а потым і сам паспрабуе адарваць. Хіба нельга паказаць прыгажосць жывога матылька: вунь ён пырхае ў празрыстым чыстым паветры, на фоне зеляніны, кветак і блакітнага неба. Вось яго сапраўднае хараство!

Вельмі многія бацькі кажуць, што сумесныя прагулкі духоўна набліжаюць дзяцей да іх. Гэтаму спрыяе і агульнасць пачуццяў ад успрымання прыгажосці адных і тых жа рэчаў, і агульнае імкненне зберагчы і захаваць прыроду, агульныя ўспаміны. Сярод жывой прыроды дзіця нібыта адкрываецца знутры, і гэта дазваляе бацькам убачыць і добрыя, і дрэнныя бакі яго характару, памагае ачысціць душу дзіцяці ад усяго непажаданага, наноснага, развіць лепшыя, здаровыя якасці.

Назіранні прыроды прыносяць дзецям не толькі радасць. Яе велічныя, грандыёзныя, часам грозныя з'явы (шум лесу, пляск хваляў, завыванне буры), від высокага неба або яго адлюстраванне ў вадзе, імкліваць рухаў жывёл выходзіць волю, смеласць і рашучасць, стойкасць характару, спрыяюць нараджэнню высокай мары здзейсніць штосьці гераічнае, добрае для людзей.

Вялікую карысць дае прыцягненне дзяцей да пасільнай працы ў прыродзе. Святы абавязак кожнай маці—заахоўваць дзяцей да вырошчвання дрэўцаў, кустоў, кветак. Колькі радасці прынясуць малому першыя лісточкі на дрэўцы, якое пасаджана ягонымі рукамі! Добра, калі бацькі памагаюць дзецям упрыгожваць прыроду не толькі каля свайго дома, але і на вуліцы, за сялом. Гэта не толькі элемент эстэтычнага выхавання, але і грамадзянскага. А выхаваць грамадзяніна—абавязак кожнага з бацькоў.

А. САМАРЦАЎ,
аспірант Мінскага педагагічнага
Інстытута імя А. М. Горкага.

БРАНХІТ

зваротныя змены ў арганізме. Іх ліквідаваць мы ўжо не здолеем. Можна толькі падлячыць вас...

Аднаго года хопіць на тое, каб у чалавека з хранічным бранхітам развілося расшырэнне лёгкіх, так званая эмфізема лёгкіх, з разрастаннем злучальнай тканкі (пнеўмасклероз), пачаўся востры запаленчы працэс у насаглотцы, міндалінах, прыдаткавых пазухах носа. Калі своєчасова не вылечыць, ён пераходзіць у хранічны і паступова, пры кожным новым абвастрэнні, распаўсюджваецца на слізистыя абалонкі трахеі і галоўных бронхаў, а затым — і драбнейшых бронхаў.

Што спрыяе развіццю бранхітаў? У дзяцей ранняга ўзросту — гіпатрафія, рахіт, эксудатыўны дыятэз, а зёр, коклюш, якія вельмі аслабляюць арганізм дзіцяці, выклікаюць змяненне слізистых абалонак яго дыхальных шляхоў. У дзяцей старэйшага ўзросту і падлеткаў — адэноіды, хранічны танзіліт або запаленне прыдаткавых пазух носа. У дарослых — курэнне (мужчыны часцей хварэюць на хранічны бранхіт, чым жанчыны).

У выніку развіцця эмфіземы і пнеўмасклерозу рэзка памяншаецца дыхальная паверхня лёгкіх. Да органаў і тканак паступае паветра значна менш, чым гэта неабходна арганізму. Хворы пачынае скардзіцца на боль у сэрцы, агульную слабасць. Каб забяспечыць арганізм кіслародам, сэрца ўзмацнена працуе, пачашчаецца дыханне. З кожным новым абвастрэннем працэсу нагрузка на сэрца павялічваецца. Мінае яшчэ крыху часу — і дыхальная паверхня лёгкіх становіцца настолькі малая, што,

У вільготнае, халоднае надвор'е рэзка ўзрастае колькасць так званых прастудных захворванняў — вострых танзілітаў, катарай верхніх дыхальных шляхоў, бранхітаў. Ледзь не кожны чацвёрты чалавек звяртаецца ў паліклініку або амбулаторыю са скаргамі на пачуццё разбітасці, слабасці, насмарк, кашаль з аддзяленнем макроты і іншыя прыкметы бранхіту. Але, на жаль, не ўсе, у каго яны паяўляюцца, ідуць да ўрача.

«Дробязь, — думаюць некаторыя, — у мяне звычайны катар верхніх дыхальных шляхоў. Прыму дзве-тры таблеткі тэтрацыкліну — і хопіць. Вунь сусед зусім нічога не прымаў і паправіўся...»

Сапраўды, праз два-тры дні ён адчувае сябе больш-менш здаровым. Але мінаюць тры тыдні, месяц — і зноў узнікаюць непрыемныя адчуванні ў грудзях, кашаль. За вясну ці восень так паўтараецца некалькі разоў. Летнія месяцы праходзяць у нашага знаёмага адносна спакойна, але з першымі парывамі асенняга ветру ўсё паўтараецца спачатку. З кожным новым абвастрэннем хваробы яго стан пагаршаецца. Мала таго, тэтрацыклін перастае дзейнічаць, паяўляецца задышка. Хочаш-не хочаш, а трэба ісці да ўрача. А ўрач, аглядзеўшы хворага, з дакорам кажа яму: «Што ж вы так запустылі хваробу? Чаму не лячыліся? У вас развіўся хранічны бранхіт, наступілі не-

ЯК

Ці засмучаецца вы, заўважыўшы першыя маршчыны на твары, першы сівы волас?

«Так, — уздыхаецца вы, — старэю...»

І вас ахоплівае пачуццё глыбокай журбы. Хада ваша робіцца вялая, нібы зламалася нейкая трубочка, па якой цякуць энергія і сіла.

І вы слабееце, пераможаныя няўмольным законам прыроды.

Вы спытаеце:

— Няўжо можна што-небудзь зрабіць, калі пражыта ўжо столькі гадоў?

На гэта мы вам адкажам:

— Можна. Трэба толькі мець крыху волі.

Праўда, пазбегнуць старэння нельга. Але можна яго адтэрмінаваць, паменшыць і прытупіць яго сілу.

У чым жа сакрэт, дзякуючы якому некаторыя людзі захоўваюць бадзёрасць і юначую энергію нават у пажылым узросце?

Бясспрэчна, вялікае значэнне маюць правільнае харчаванне, спакойны сон, заняткі гімнастыкай, прагулкі, экскурсіі і г. д. Але побач з усім гэтым неабходна ўвесь час і зусім свядома падтрымліваць свой настрой.

Аптымістычная накіраванасць свядомасці можа ўдыхнуць у чалавека бадзёрасць, сілы і ўпэўненасць. Вельмі каштоўны навык — пачынаць дзень з цудоўнай думкі: «Якое прыемнае перажыванне чакае мяне сёння?» Пад уплывам гэтага чакання дзень пройдзе, не прыносячы вам лішніх трывог і клопатаў, якія накладваюць глыбокі адбітак на псіхічны і фізічны стан арганізма. І нават калі здарыцца якая-небудзь непрыемнасць або няўдача, то на фоне бадзёрага настрою вы здолееце перанесці яе лягчэй і спакойней...

У пажылым узросце, і гэта зусім натуральна, здароўе звычайна пагаршаецца. Але недамаганні і хваробы не варта рабіць зместам усяго свайго жыцця. Наадварот, трэба свядома адганяць страх і непакой за сваё здароўе і сваё жыццё. Сумленнае выкананне ўказанняў і парад урача, рэгулярны

Іван Навуменка. Таполі юнацтва. У зборніку — новыя апавяданні пісьменніка: пра залатую пару дзяцінства, пра партызанскую барацьбу і вайну, пра сённяшняе жыццё. «Трымценне дубовага лісця» — маленькая апавесць пра каханне, якое загубіла вайна.

Міхась Машара. Крэсы змагаюцца. Гэта раман-хроніка, першы буйны празаічны твор старэйшага беларускага паэта, жыццёвы і творчы шлях якога фарміраваўся ва ўмовах былой Заходняй Беларусі.

Аўтар малюе шырокую карціну жыцця народных мас, іх барацьбы з белапольскімі памешчыкамі і капіталістамі, паказвае, як мацнела вера ў блізкае ўз'яднанне з Савецкай Беларуссю.

Іван Ласкоў. Стыхія. Першы зборнік маладога паэта. Лірычны герой яго вершаў — юнак, які прысвяціў жыццё навучы, творчым пошукам, смелым адкрыццям.

Аляксей Кулакоўскі. Расце мята пад акном. Два незнаёмыя адзін аднаму чалавекі прыязджаюць на вялікую новабудулю. Інжынер Леанід Высоцкі і культработнік Ева Дым.

У іх розны і вельмі складаны лёс. Паступова высвятляецца, што ў іх шмат аднолькавага ў поглядах на жыццё. Яны моцна пакахалі адзін аднаго, нягледзячы на розніцу ва ўзросце.

Станіслаў Шушкевіч. Навальніца. Гэта вершы пра вялікія пераўтварэнні на савецкай зямлі. Адзін са старэйшых беларускіх паэтаў усхвалявана піша пра Леніна і Камуністычную партыю, пра неза-

быўныя дні Вялікай Айчыннай вайны, бесмяротны подзвіг нашага народа. Значнае месца ў кнізе займаюць лірычныя вершы, а таксама раздзел «Сатыра і гумар».

нават рэзка пачашчаючы дыханне, немагчыма дабіцца насычэння крыві кіслародам. Сэрца таксама не ўпраўляецца «перапампаваць» усю кроў, якая паступае да яго. Сэрцабіццё ўзмацняецца, нарастае слабасць, губы і шчокі становяцца рэзка сіняшныя, паяўляюцца ацёкі. У хворага развіваецца лёгка-сардэчная недастатковасць...

Хаця многія з нас знаёмы з гэтымі цяжкімі захворваннямі, мала хто ведае, што яны звычайна з'яўляюцца ўскладненнямі хранічнага бронхіту. Хранічны бронхіт лічаць «несур'ёзнай» хваробай, бо ён даволі доўгі час не вельмі парушае самаадчування хворага, а кашаль раніцай з выдзяленнем макроты мала непакоіць хворага (тым больш курца) і навакольных. Але ж у многіх краінах Еўропы ад хранічнага бронхіту памірае больш народа, чым ад такога няхасця чалавецтва, як туберкулёз і рак лёгкіх, разам узятыя. У Англіі, напрыклад, ад туберкулёзу штогод памірае 8.000 чалавек, ад раку лёгкіх — 16.000, а ад бронхіту — больш 30.000 чалавек! Існуе больш дваццаці цяжкіх, часам невылечных захворванняў лёгкіх, якія пачынаюцца з хранічнага бронхіту. Паспех лячэння залежыць у многім ад таго, наколькі рана яны выяўлены.

Цяпер давайце паглядзім, ці такі ўжо безнадзейны стан хворых на хранічны бронхіт?

У дзяцей і падлеткаў пры планамерным і ўпартым лячэнні хранічнага бронхіту і хвароб, якія ўскладняюць яго, — гіпатэзіі, рахіту, эксудатыўнага дыятэзу можна дабіцца поўнага выздараўлення.

Мы не можам тут даць канкрэтных парад, як лячыцца, бо не можа быць двух зусім аднолькавых хворых. Калі аднаму карысна назначыць антыбіётыкі ўнутр, дык другому іх лепей прыняць у выглядзе інгаляцый, а трэцяму больш пажадана атрымаць фізіятэрапеўтычныя працэдуры, чацвёртаму — гарманальныя прэпараты. Інакш кажучы, лячэнне павінна быць строга індывідуальнае.

Асаблівую ўвагу трэба ўдзяліць лячэнню ачагоў запалення ў насаглотцы, міндалінах, прыдаткавых пазухах носа. Яны не толькі могуць быць прычынай узнікнення хранічнага бронхіту, але і падтрымліваюць працэс у лёгкіх.

Лячыць дзяцей трэба найбольш упарта. Не забывайце, што нярэдка пнеўма-склероз у дарослых з'яўляецца працягам працэсу, які пачаўся ў дзяцінстве.

Калі наступілі арганічныя змены ў лёгкіх, медыкаментознае лячэнне не дасць пажаданых вынікаў. У найлепшым выпадку пасля яго заціхае востры запаленчы працэс і паляпшаецца агульны стан хворага. Тады адзіна радыкальным лячэннем будзе хірургічнае. Але і яно магчыма да таго часу, пакуль працэс з лакалізаванага не ператварыўся ў шырокі, двухбаковы, пакуль не насталі змены ў іншых унутраных органах.

Хранічны бронхіт у дарослых трэба лячыць не менш упарта. Ліквідаваць востры запаленчы з'явы, скарыстаць лёгкія сардэчныя сродкі, строга забараніць курэнне і правільна дэзіраваць штодзённую дыхальную гімнастыку — гэтым удаецца спыніць прагрэсіраванне працэсу і значна палепшыць стан хворага.

Замацаваць поспех працяглага амбула-

торнага або стацыянарнага лячэння лепш за ўсё ў санаторыі. Але трэба як след ўлічыць усё: стан арганізма хворага, стадыю хваробы, кліматычныя ўмовы, пару года. Інакш у хворага можа замест палёгка наступіць абвастранне працэсу.

Вельмі важна, каб не было паўтарэння (рэцыдыву) хваробы. Таму пасля ліквідацыі вострых запаленчых з'яў трэба ўзяцца за падрыхтоўку арганізма (і дарослага і дзіцяці) да актыўнага супраціўлення хваробе. Гэтая падрыхтоўка заключаецца ў паўнацэнным харчаванні і паступовым загартоўванні арганізма. Заўважана, што часцей за ўсё хварэюць на бронхіт тыя людзі, якія вельмі баяцца прастуды і не загартоўваюцца. Але ж нават самае цёплае шарсцяное адзенне не выратуе ад выпадковых скразнякоў, рэзкіх перамен надвор'я!

Бацькі павінны памятаць, што не ўсякі катар верхніх дыхальных шляхоў можна вылечыць антыбіётыкамі. За апошні час усё часцей сустракаюцца выпадкі катару верхніх дыхальных шляхоў, выкліканых адэнавірусамі. Ні пеніцылін, ні тэтрацыклін, ні іншыя антыбіётыкі на іх не дзейнічаюць.

Калі можна пачаць загартоўваць свой арганізм чалавеку, які перахварэў на бронхіт? З чаго пачаць? На гэтыя і многія іншыя пытанні вам адкажа ўрач. Мы не будзем тут паўтараць усе спосабы і сродкі загартоўвання — яны агульнавядомыя. Зазначым толькі, што яны вельмі простыя і даступныя кожнаму.

Г. ШЭРШАНЬ,
врач.

Прыём лякарстваў — гэтага зусім дастаткова. Неабходна адмовіцца ад думкі, што ў вас павінна быць жалезнае здароўе ў пажылым узросце. Гэта немагчыма.

Шкодная для душэўнага самаадчування і неразумная прывычка ўспамінаць непрыемныя перажыванні ў вашым жыцці або мінулыя памылкі. Трэба спыніць паток сумных думак, проціпаставіўшы ім моцнае жаданне жыць тым цудоўным, што вас яшчэ чакае і што жыццё ў сучасны момант вам падносіць, няхай нават і не так шчодро, як у маладыя гады. Гэта майстэрства, але яму павінен навучыцца кожны з вас.

Вельмі ўплываюць на настрой чалавека яго штодзённыя заняткі. Зусім натуральна, што жанчыны пажылога ўзросту займаюцца перш за ўсё хатняй гаспадаркай. Вы ўжо маеце пэўныя навыкі і са сваімі гаспадарчымі абавязкамі ўпраўляецеся хутка і лёгка. Але не варта ўсё свае сілы аддаваць гэтаму роду дзейнасці. Празмерныя клопаты аб гаспадарцы патрабуюць вялікай затраты сіл і часу, якія трэба старанна берагчы, каб іх хапіла і на духоўнае жыццё. Не варта празмерна клапаціцца аб маладых сем'ях ваших дарослых дзяцей. Вядома, памагаць ім трэба, але не да поўнай знямогі. Між тым некаторыя пажылыя жанчыны губляюць усякае пачуццё меры, узвальваюць сабе на плечы ўсе клопаты дома і аб дзецях сваіх сыноў і дачок. Але іх самаадданасць часцей за ўсё дае адмоўныя, а не станоўчыя вынікі. Яны вычэрпваюць свае сілы, наносзяць непапраўную шкоду свайму здароўю і заўчасна слабеюць фізічна, а апроча таго, абядняюць сваё духоўнае існаванне. Працэс старэння ў такіх жанчын прагрэсіруе вельмі хутка. З другога боку, маладыя становяцца эгаістамі, сябелюбамі, прывыкаюць жыць «на ўсім гатовенькім», ухіляюцца ад выканання сваіх прамых абавязкаў у адносінах уласнай сям'і... А гэтага нельга дапускаць.

Умераны ўдзел у грамадскім жыцці не толькі дапушчальны, але і неабходны ў гэтым узросце. Усведамленне, што мы прыносім карысць у гэтай вялікай галіне жыцця, выконваем свой грамадзянскі абавязак, умацоўвае і падтрымлівае ў нас пачуццё паўнацэннасці.

Не варта пазбаўляць сябе асабістага жыцця, нягледзячы на

сямейныя абавязкі, якія на вас ляжаць. Перш за ўсё неабходна сустракацца з людзьмі, падтрымліваць з імі знаёмства. Магчыма, самыя прыемныя — знаёмствы вашай далёкай маладосці. Светлыя ўспаміны даюць палёгку сэрцу, павышаюць настрой. Чалавек нібы свяжэе.

«А потым?» — спытаюць некаторыя з вас. Думка пра тое, што ўсё гэта беззваротна канула ў мінулае, што вы састарэліся, можа выклікаць у вас непрыемнае адчуванне, смутак... Усё залежыць ад таго, як чалавек успрымае ўспаміны маладосці. Калі іх расцэньваць як вялікае багацце асабістага жыцця, якое ніхто не можа ў вас адабраць, вы будзеце адчуваць сябе радаснымі, здаволенымі і нават шчаслівымі. А калі гэтае «вяртанне» ў маладосць абудзіць у вас пачуццё жалю, напоўніць вас усведамленнем, што жыццё абрабавала вас, — ведайце, што вы дапускаеце вялікую памылку, бо гэта ні ў якой меры не спрыяе добраму настрою. А добры настрой, як мы падкрэслівалі, адыгрывае важную ролю ў тым узросце, калі чалавек старэе.

Культурныя інтарэсы павінны займаць значнае месца ў вашым асабістым жыцці. Чытанне кніг, часопісаў, газет, наведванне тэатраў, канцэртаў, кіно, удзел у культурных мерапрыемствах павінна ў значнай ступені рабіць разнастайнымі вашы будні. «Гэта не для нас. Наш час мінуў. Няхай гэтым займаецца моладзь...» — такія думкі няправільныя, непрыдатныя для людзей нашага часу. Разумна клапаціцца пра сваё духоўнае жыццё да глыбокай старасці.

Прыемны знешні выгляд таксама падтрымлівае добры настрой. Але і тут неабходна ведаць меру. Не рызыкуючы стаць смешнымі, трэба прытрымлівацца моды, але не забываючы пры гэтым пра свой салідны ўзрост. Убога выглядаюць жанчыны, якія ў барацьбе супраць старасці ўжываюць любыя спосабы, прапанаваныя касметыкай і модай. Пачуццё меры, наогул неабходнае ў жыцці, асабліва трэба захоўваць, калі гутарка ідзе пра вызначэнне стылю вашай знешнасці адпаведна з вашым узростам. Бо ад гэтага залежыць перамога над каварным законам прыроды — старэннем!

[З часопіса «Болгарская женщина»].

КУЛІНАРЫЯ

ВАРАНЫЯ КАТЛЕТЫ

Свіныя катлеты выразаюць з карэйкі, выдаляючы пазванкі, частку рэбраў пакідаюць. На катлетах пакідаюць слой сала таўшчынёй 5—10 мм. Шырыня іх не павінна перавышаць 13—14 см. Зачышчаныя катлеты націраюць соллю, кладуць у пасудзіну і пасыпаюць слоём солі. Тут іх вытрымліваюць 2—3 сутак, а затым кладуць у расол на 7—8 сутак. Пасолёныя катлеты прамываюць і вараць у вадзе, пакуль рабрыны не пачнуць аддзяляцца ад мякаці. Гатовыя катлеты кладуць адна на адну, каб яны лепей захавалі сваю форму, бо ў час варкі мышцы скарачаюцца. Вараныя катлеты могуць ляжаць цэлы месяц у халодным добра вентылюемым месцы не псуваючыся.

КАНСЕРВАВАННЯ СВІНІНА Ў СЛОІКАХ

Шынку або філейную частку нарэзаюць на лустачкі таўшчынёй ад 1 да 1,5 см, соляць (20 г солі на 1 кг мяса) і кладуць на стол, пастаўлены пад нахілам, тут вытрымліваюць мяса 5—6 гадзін для сцякання соку. Пасолёныя лустачкі мяса кладуць на бляху, змазаную салом, і запякаюць у духоўцы, пакуль не падрумяніцца ўся паверхня. Затым іх пераварочваюць і працягваюць запякаць да поўнага падрумянення з другога боку. Лустачкі мяса можна таксама і абсмажыць. Запечанае або абсмажанае мяса шчыльна складаюць у шклянныя слоікі, пасыпаючы кожны рад невялікай колькасцю молатнага чорнага перцу. Зверху мяса добра прыціскаюць і заліваюць растопленым салом. Напоўненыя слоікі закрываюць накруткамі і абкручваюць паперай, каб не пранікала святло і паветра. Слоікі ставяць у скрыню, якую неабходна трымаць у сухім і вентылюемым месцы.

Прыгатаванае такім чынам мяса можна захоўваць на працягу ўсяго лета.

[З кнігі «Хатняе кансерваванне харчовых прадуктаў», Балгарыя].

САЛАТА З РЫБЫ

Зварыце каля 300 г свежай рыбы, аддзяліце мякаць ад касцей і нарэжце на тонкія лустачкі. Змяшайце з яйкам, звараным укрутую і нарэзаным на кубікі, пасыпце зялёным пятаўшкі, чорным перцам. Заліце маянэзам. Гато-

вую салату ўпрыгожце лісцікамі пятаўшкі і долькамі лімона або чырвоных памідораў (можна ўзяць кансерваваныя).

РЫБА, ТУШАНАЯ З ГАРОДНІНАЙ

Парцыённыя кавалкі сырой рыбы пералажыце слямі гародніны (морква, буракі, цыбуля), нарэзанай кружочкамі. Дадаўшы спецыі, алей, крыху бульёну, тушыце да гатоўнасці.

РУЛЕТ З ЦЯЛЯЦІНЫ

750 г цяляціны (філейная частка) нарэжце на кавалкі вагой прыкладна 100 г. Адбіце іх секачом, каб сталі плоскія. Тры морквіны і карань сельдэрэю нарэжце тонкай саломкай, пакладзіце на мяса, пасаліце, пасыпце чорным молатым перцам.

Мяса згарніце ў рулет, звяжыце ніткай, пасаліце зверху, абкачайце ў муцэ і абсмажце ў чатырох сталовых лыжках масла да румянай скарынкі. У рэштках тлушчу падсмажце дробна пакрышаную цыбуліну, усыпце сталовую лыжку мукі і таксама падсмажце. Наліце ў каструлю шклянку вады, у якой разведзена сталовая лыжка таматнага пюрэ, пакладзіце соль, 10—15 гарошын чорнага перцу, 1 лаўровы ліст. Як толькі соус закіпіць, апусціце рулеты і тушыце на слабым агні. Падавайце на стол з бульбяным пюрэ, адвараным рысам з маслам, гарохам з маслам або тушанай морквай.

СЕЛЯДЗЕЦ, ФАРШЫРАВАНЫ ГАРОДНІНАЙ

Выпатрашаны і распластаны селядзец заліце малаком і пакіньце ў ім на 1—2 гадзіны.

Зварыце з гародніны марынад (на аднаго селядца патрэбна адна морквіна, цыбуліна, лыжка воцату). Частку астуджанай гародніны з марынаду пакладзіце на філе, скруціце філе ў спіраль, заліце астатнім марынадам, пастаўце на 10—12 гадзін у халоднае памяшканне.

Падаючы на стол, пасыпце зялёным.

БУЛЬБЯНАЯ ЗАПЯКАНКА З ГРЫБАМІ

Зварыце 750 г бульбы, абярыце, нарэжце на скрылёчкі. Зварыце сушаныя грыбы, нарэжце саломкай. Нарэжце на кружкі два яйкі, звараныя ўкрутую. Палавіну бульбы пакладзіце на патэльнію, наверх — грыбы і яйкі, прыкрыйце рэшткамі бульбы. У чатырох сталовых лыжках масла злёгка падсмажце сталовую лыжку мукі, разведзіце адварам ад грыбоў і свежым малаком, каб атрымаўся соус умеранай гушчынні. Гэтым соусам заліце бульбу і запякайце.

СУП З ДЗЁРТАЙ БУЛЬБЫ

Надзярыце на буйнай тарцы 5—6 бульбін сярэдняй велічыні, змяшайце з 2 яйкамі і апусціце ў 7 шклянак падсоленага кіпелню, дадаўшы крыху сметанковага масла. Варыце да гатоўнасці і запраўце сметанковым маслам. Падаючы на стол, пасыпце чорным перцам або дробна нарэзаным зялёным пятаўшкі.

ФАРШЫРАВАННЯ ЦЯЛЯЧАЯ ГРУДЗІНКА

З цялячай грудзіны выражце скабкі і з таўсцейшых месцаў зрэжце прыблізна 50 г мякаці. Некалькі разоў прапусціце яе праз мясарубку разам з размочаным у вадзе белым хлебам і падсмажанай на сметанковым масле цыбуляй. Молатнае мяса пасаліце, падліце вады ці бульёну і старанна размяшайце.

Цялячую грудзінку патрыце соллю, пакладзіце мясны фарш і скруціце ў рулет. Краі

зашыйце аблітай варам белніткай, абсмажце на блясе разагрэтым тлушчам, падліце вады ці бульёну, пакладзіце перац, лаўровы ліст і працягвайце смажыць пры сярэднім нагрэве, зрэдку паліваючы і пераварочваючы.

Калі грудзінка будзе гатова, выцягніце нітку, нарэжце яе на кавалкі і падавайце з варанай ці смажанай бульбай.

ЯЙКІ-ГРЫБКІ

Зварыце яйкі (па аднаму на порцыю), здыміце шкарлупкі, зрэжце крыху з тупога канца. На кожнае яйка пакладзіце палавінку стручка чырвонага марынаванага перцу, каб было падобна да грыбкоў. Падрыхтаваныя яйкі пакладзіце на талерку з маянэзам, пасыпаўшы яго дробна пакрышаным зялёным пятаўшкі. Канцом запалкі зрабіце на «шапках» белыя кропкі.

Улетку марынаваны перац можна замяніць палавінкамі памідораў.

ПЯЧЭННЕ З АЎСЯНЫХ КАМЯКОЎ („ГЕРКУЛЕСУ“)

Сметанковае масла (палавіну нормы) разатрыце з цукровым пяском, яечнымі жаўткамі і ванільным цукрам, пакуль поўнаасцю не растварацца крупіны цукру. Усыпце злёгка абсмажаныя на сметанковым масле, астуджаныя і патоўчаныя аўсяныя камякі, пшанічную му-

ку і замясіце цеста. Дабаўце збітыя яечныя бялкі і асцярожна перамяшайце. Цеста бярыце чайнай лыжкай, кладзіце на бляху, выпякайце пры сярэднім нагрэве, пакуль пячэнне не стане светла-карычневага колеру.

На 300 г аўсяных камякоў — 7 сталовых лыжак сметанковага масла, 4 сталовыя лыжкі цукровага пяску, 3 яйкі, 2 сталовыя лыжкі пшанічнай мукі. Ванільны цукар па смаку.

ПЛЯМЫСНЫЯ ПАРАДЫ

ПЛЯМЫ АД БЕЛАГА ВІНА на баваўняных тканінах здымаюцца пры мыцці з мылам. У вадзі дадаюць крыху пітной соды і спірту. На шарсцяных і шаўковых тканінах, якія нельга мыць, такія плямы выводзяць гліцэрынай і спіртамі (1 частку гліцэрыны на 3 часткі спірту). Добра пратрыце іх ваткай, змочанай гэтым растворам.

ПЛЯМЫ АД ПІВА на каляровым шоўку здымаюць бензінам, пасля чаго прасуюць праз дзве столкі тканіны цёплым прасам. На белай шарсцяной тканіне такія плямы чысцяць растворам нашатырнага спірту.

На белай баваўнянай тканіне — нацёршы іх адразу насычаным растворам спажыванай солі і пакінуўшы, пакуль раствор не падзейнічае. Затым адразу палашчуць у халоднай вадзе і мыюць у вадзе з мылам, пасля чаго зноў палашчуць.

ПЛЯМЫ АД ЯЕК. Каб вывесці такія плямы, трэба змазаць іх падагрэтай гліцэрынай і праз 15—20 мінут працерці анучкай, змочанай гліцэрынай, затым старанна памыць.

Рэчы з шаўковай і баваўнянай тканіны з плямамі ад яйка мыюць у халоднай вадзе адразу пасля таго, як пасаджана пляма. Калі вы будзеце мыць гарачай вадой, пляма не здымецца.

Плямы ад яек на цёмным шоўку або на каляровай баваўнянай тканіне націраюць кухоннай соллю і палашчуць у цёплай вадзе, падліўшы туды крыху воцату.

ПЛЯМЫ АД ПЛЕСЕНІ на шаўковай тканіне чысцяць растворам з 1 часткі нашатырнага спірту і 16 частак вадзі. Пасля чысткі тканіну добра палашчуць у чыстай вадзе.

Такія плямы на белай баваўнянай або палатнянай тканіне лепш за ўсё здымаюцца сокам звычайнай цыбулі. Натрыце сокам некалькі разоў пляму, а затым памыць у гарачай вадзе.

ПЛЯМЫ АД ІРЖАУЧЫНЫ на белай тканіне можна зняць, паклаўшы на іх кавалачкі лімона, загорнутыя ў паперу, і прасваўшы зверху гарачым прасам.

Плямы ад іржаўчыны на цёмнай шарсцяной і баваўнянай тканіне чысцяць, змазваючы іх сумессю сцёртага на дробны парашок каменнага вугалю і газы. Праз некаторы час пляму выціраюць і мыюць цёплай вадой і мылам. Шчоткай і цёплай вадой добра вымываюць тканіну і затым сушаць на ветры.

ПЛЯМЫ АД ТЫТУНЮ счышчаюць мыльнай вадой. Калі тканіну можна мыць, то перад мыццём пляму рэкамендуецца нацерці цёплай гліцэрынай або дэнатуратам.

Раствор аміяку з дабаўленнем солі — вельмі добры сродак для выяждзення самых разнастайных плям, у тым ліку плям невядомага паходжання.

ДАРАГІЯ ЧЫТАЧЫ!

Працягваецца падпіска на часопіс «Работніца і сялянка».

Калі вы не аформілі падпіску з пачатку года, то можаце выпісаць часопіс з сакавіка месяца.

Падпіска прымаецца ўсімі паштовымі аддзяленнямі без абмежавання.

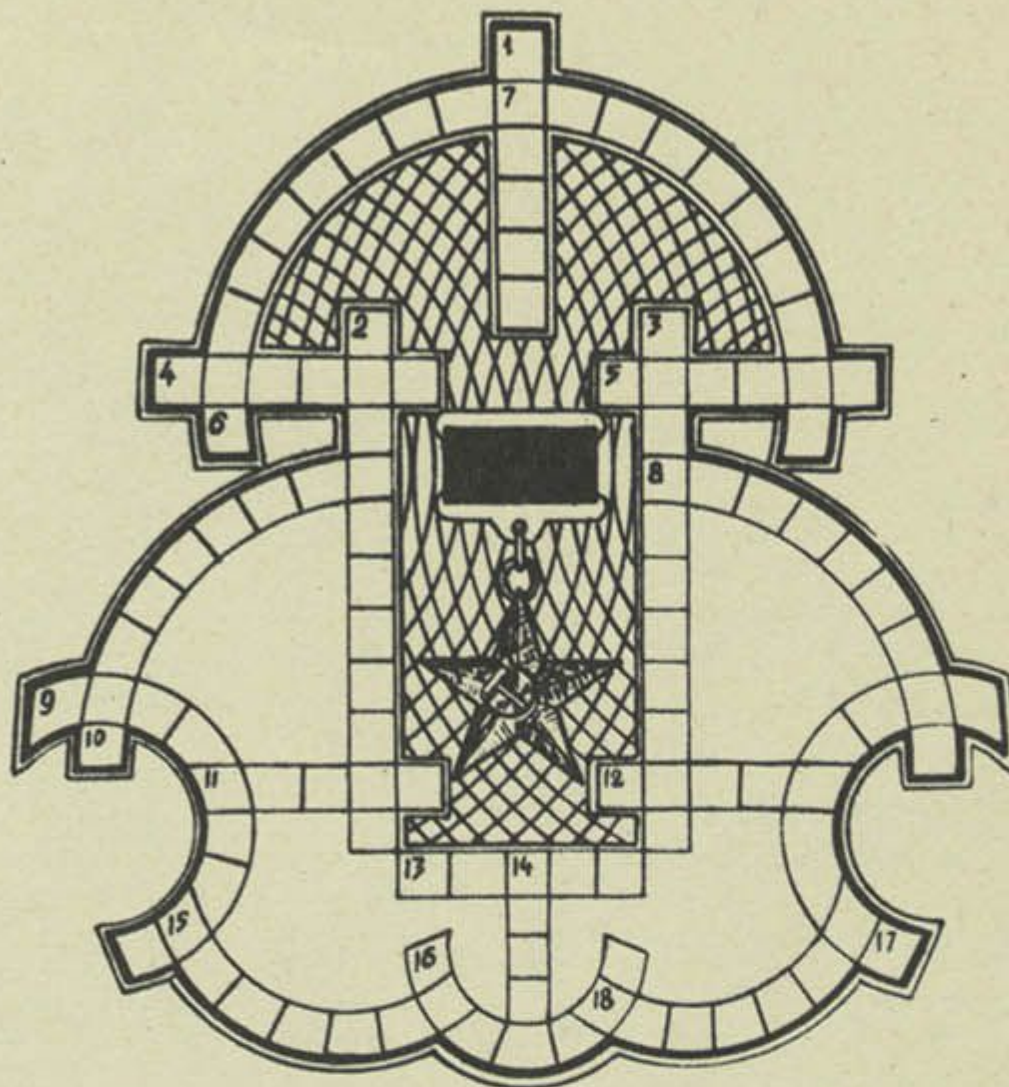
На першай старонцы вкладки — «Мацярынства» — каляровае фота Д. Чаховіча.

На чацвёртай старонцы вкладки — моды (тлумачэнні гл. у дадатку).

ЧАЙНКРАСВОРД

„Нашы Героі Сацыялістычнай Працы“

Па вертыкалі: 1. Свінарка з Лепельскага раёна. 2. Птушніца з Баранавіцкага раёна. 3. Звеннявая з Навагрудскага раёна. 4. Дзярка з Нясвіжскага раёна.

Па гарызанталі: 4. Брыгадзір з Нясвіжскага раёна. 5. Свінарка з Гродзенскага раёна. 11. Дзярка са Жлобінскага раёна. 12. Звеннявая з Нясвіжскага раёна. 13. Цялятніца з Мастоўскага раёна.

Па акружнасцях: 6. Дзярка з Гомельскага раёна. 7. Дзярка з Горацкага раёна. 8. Дзярка з Магілёўскага раёна. 9. Свінарка з Нараўлянскага раёна. 10. Птушніца Мінскай птушкафабрыкі. 15. Свінарка з Чачэрскага раёна. 16. Звеннявая з Салігорскага раёна. 17. Дзярка з Талачынскага раёна. 18. Звеннявая з Талачынскага раёна.

Склаў В. САВІЧ

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД «ЛІТАРАТУРНЫ»,
змешчаны ў № 12 за 1966 г.

Па гарызанталі: 7. Жаваранак. 9. Карабанаў. 11. «Нарач». 12. Сіманаў. 13. Балада. 15. Макаёнак. 17. Глебна. 19. Сацін. 21. Корбан. 23. «Бура». 24. «Адплата». 26. Залкінд. 29. Танк. 31. «Слава». 33. Тарас. 35. Навела. 37. Броўна. 38. Анафара. 39. Класік. 41. Бажан. 43. Казка. 44. Каравелаў. 45. Манар. 46. Стапа. 47. Крылоў.

Па вертыкалі: 1. Таланаў. 2. Машара. 3. Якім. 4. Сабаленка. 5. Вазаў. 6. Раман. 8. Наста. 10. Раманаў. 14. Скрыган. 16. «Набат». 18. «Паўлінка». 20. Анапест. 21. «Капітал». 22. Русяк. 25. Астроўскі. 27. Пестрак. 28. Маур. 30. «Хлеб». 32. Нататка. 33. Талаш. 34. Рыбак. 35. Наваі. 36. Літаратар. 37. Базараў. 40. «Казак». 42. Карпаў.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка. Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.

АТ 02848. Журнал «Работніца і крэстьянка» на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

Здадзена ў набор 9 студзеня 1967 г. Падп. да друку 31/І-67 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 15 кап. Дадатак — выкрэйка. Тыраж 204482 экз. Зак. 15.

Нацыянальная
бібліятэка
Беларусі

8000000 1538227
+ прил.

Моды

3

2

Цена 15 кап.

74995

1

5

4

